

לשמירת נפשות רבות, והדברים ברורים ואין בהם ספק. אך אין צריכים לדון בזה מאחר והדיון הוא על מה שכבר נעשה, וכל השאלה היא אם להשתמש במקום הזה, ונראה לענ"ד שיש להתיר. וה' יאיר עינינו בתורתו, שלא נבוש ולא נכלם ולא נכשל לעולם ועד, אמן.

המצפה לישועת ה' ברחמים

שלמה משה עמאר

הראשון לציון

הרב הראשי לירושלים

סימן יא

בדין עירובי חצרות במלונות

בעה"ת"ש, ערס"ק ואתחנן שבת נחמו, תשע"ט יום ט"ו באב, דיל.

ראת ראיתי מה שכתבו והכינו הממונה על העירובין בעה"ק ירושלים ת"ו כב' הרה"ג ר' אברהם קצנלבוני שליט"א והרה"ג ר' דוד אביטאן שליט"א, בענין עירובי חצרות, והכינו נוהל מסודר לעשיית עירובי חצרות בבתי מלון, וראיתי שהם כתבו וסידרו ענין זה יפה יפה בשפה ברורה, כדת של תורה.

א.

רק עושה המצוה יכול לברך על העירוב

ואחר העיון בדבריהם שנכתבו בטוטו"ד, ראיתי שלא הדגישו שצריך לעשות העירוב אחד מהדיירים שם, ואפילו שאינו דייר קבוע, לפחות שהוא שוכת שם בשבת או ביו"ט. והטוב טוב שיעשה את זה המשגיח שמדי פעם בפעם שוכת במלון לפקח על מלאכת הכשרות ומניעת חילול שבת, וגם בשבת שאינו שוכת שם, לא יתן למשגיח השבת ההיא לעשות את העירובין, אלא משגיח אחד שהוא היותר קבוע, הוא יעשה העירוב דרך קבע, כדי שלא יהיה כקדרה דבי שותפי דלא קירי ולא חמימי, כאשר כל אחד יסמוך על חבירו וישארו בלי עירוב.

והנה דין עירובי חצרות מבואר בשו"ע א"ח (סימן ס"ו) ס"א, מצוה לחזור אחר עירובי חצרות. וכתב ב"י (סי' שצ"ה) שיש טעמא רבה שלא יכשלו באיסור טלטול

מדליקות את בית החורף, אין חלול ה'. וכיו"ב כתב רבי עזריאל הילדסהיימר (חא"ח סי' ל"ג), ובשו"ת הריב"ד (סי' י"ב) ועוד אחרונים, וע"כ אין לאסור להכנס בתוך בית הכנסת להתפלל. ועיין שם (אות ט"ז), שהמשיך בדיון בדברי האחרונים בעובדות שונות, שנבנו בקבלנות של גוי גם בשבת.

ובאות טו"ב, עלה והעלה להלכה ולמעשה, שאין לאסור להכנס אפי' ממידת חסידות, דבשל מצוה י"א שאין חשד, שלא יעשו מצוה הבאה בעבירה, ועוד שקרוב לודאי שרוב בני העיר בונים בקבלנות, ויש להקל גם בספק קבלנות. וכמ"ש השו"מ ומהרש"ם, וגם דברבים אין חשד, ועוד שהועד הקודם שבנה הוא מכספי הצבור, ויכולים לומר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי, ועכ"פ הקהל הו"ל כאחרים שמותרים, [והנה באחרונים יש אוסרים גם בזה, עיין משנ"ב]. והואיל ומעיקר הדין אפילו נבנה באיסור גמור אין איסור ליכנס בו אליבא דמרן הש"ע, וכל הדיון הוא על חומרא ממת החסידות, ובצירוף כל הטעמים הללו, אין בזה אפילו חומרא של חסידות, ועל כן אין להחמיר. ע"כ תוד"ק.

וזאת תורת העולה, שהמנהרות הללו שנבנו ע"י נכרים בקבלנות, שקיבלו אותה על ידי מכרזים כפי החוק, והכל באשר לכל הוא רק בקבלנות בלא שום ספק, אין לאסור לנסוע דרכם, וכיון שהוא לצורך רבבות אלפי ישראל, אין מקום להחמיר על המוני בית ישראל, ואפילו מדת החסידות אין בזה, כיון שבזמן הזה, כל עבודות הבנין וסלילת כבישים וכריית מנהרות, וכל כיוצ"ב, הכל נעשה ע"י קבלנות דוקא, וכל זה הוא גם מחוץ לתחום, ומתחפרים מתחת לפני הקרקע, וע"פ רוב אין הם נראים בשעת עבודתם, אפילו לאלה שנוסעים באותו האיזור.

והיה עוד מקום להוסיף דבסלילת דרכים יש גם משום פיקו"נ כידוע ומפורסם שבזה"ז הסכנות הגדולות ביותר הם הפגיעות של תאונות דרכים רח"ל, והוא הדבר היותר מסוכן והיותר מצוי, אפילו יותר ממלחמות ומפיגועי מחבלים, וחלק ניכר מהסכנות תלוי בריבוי המכוניות, ובמצב הכבישים, וכל הזמן מתכננים ומרחיבים כדי להתגבר על הסכנות ולצמצם אותם ככל האפשר. ובשנים האחרונות מצאו שהמנהרות התת-קרקעיות מונעות הרבה התנגשויות, ומצילות חיי אדם רבים, ואין לך מצוה חשובה ממצות שמירת הנפש, וק"ו

שהיא ברכת המצות. והחולקים על הרמב"ם וסוברים שיכול החתן לכבד לאחר שהוא יברך ברכת אירוסין, טעמם הוא משום שסוברין שהיא ברכת השבה ולא ברכת המצות. אבל השבע ברכות של הנישואין שלכולי עלמא הן ברכות השבח, כתב רבנו אברהם הנגיד בנו של הרמב"ם ז"ל בתשובה, שכל אחד יכול לברך אותם, ואדרבה עדיף שיברך אותם הגדול שבקהל, שבזה גדל שבחו של המקום ברוך הוא. ואשר על כן מי שלא גר באותה עיר ואינו מתכוין לשבות שם אפילו שבת אחת או יו"ט אחד, אינו יכול לברך ברכה זו דאינו שייך למצוה הזאת וגם לא עושה את המצוה, שהמצוה היא בעצם נתינת הפת להשתתף עם כל בני החצר. ועיין עוד להלן אותיות ג'-ד' מ"ש בזה.

ב.

האם יש צלמוד דין ברכה על העירוב מברכה על קביעת מזוזה

ומעשה היה באחת מערי הארץ שהרחיבו את העיר הרחבה גדולה בתוספת בתים מרובה עד שהכפילוה, ואחר גמר הבניה עשו עירוב בצורת הפתח סביב כל התוספת וחיברוהו לעירוב של כל העיר, ומיד שסיימו עשיית העירוב סביב כל העיר, ערך כב' המרא דאתרא מסיבה קטנה, יחד עם ראש העיר וראש המועצה הדתית ושאר אישי הצבור, והזמין אותי להשתתף עמם, ובאותו מעמד עשו עירובי חצרות ושיתופי מבואות, והרב הכין חבילת מצות שבה יעשו העירוב, וביקש לכבדני לברך על מצות עירוב, וטענתי שהמברך צריך להיות אחד מבני העיר, או לכל הפחות מי שחושב לשבות שם באחת השבתות, או הימים הטובים הבאים לקראתנו לחיים טובים ולשלום, והרב טען מאי שנא זה מן המזוזה שנהגו כולי עלמא לכבד לאחר שלא דר שם שיקבע ויברך על המזוזה. ואמרתי לו, שזה לא דומה כלל, ששם אין מצוה על מאן דהו לקבוע מזוזה, ואפילו הדר באותו בית אינו חייב לקבוע, רק החיוב של הדר הוא, שלא ידור בדירה עד שתהיה מזוזה קבועה בשער הבית, שהרי אם קנה או שכר בית, שכבר היתה מזוזה כשרה קבועה בשעריו, שוב אינו חייב לעקור המזוזה ולקבוע אותה פעם שנית, שכל חובת הדר הוא לדור בדירה שיש בה מזוזה, ואסור לו לדור בדירה בלי מזוזה. ואשר על כן כל אחד יכול לקבוע מזוזה לבקשת בעה"ב, וכשקובעה הרי הוא עושה בזה

(כה"ח אות קכ"ב). וכתב הכה"ח שם (אות קכג) בשם תשובת חתם סופר חא"ח (סי' צ"ט) שהזהיר מאד לכל קהל ישראל לתקן מבואותיהם בצורת פתח, או בשאר תיקונים, כדי שלא יכשלו רוב המון העם בהוצאה מרשות לרשות בשבת קדש, והדבר מוטל על הרב החשוב שבקהל. ע"ש באורך. ובשו"ת הר הכרמל כתב שראוי להעמיד בכל עיר תלמיד חכם או שנים שילכו בכל ערב שבת לפקח על העירובין וכו'. וע"ש בכה"ח.

עוד כתב מרן ז"ל בש"ע (סימן שס"ו סעיף י"ד) וז"ל: מברך על מצות עירוב. ובמשנ"ב (ס"ק ע"ט) כתב: ואפילו אדם אחר שאינו דר באותה העיר ורוצה לשבות שם בשבת יכול לברך ברכה זו, דהא אילו לא עירבו היה גם הוא אסור לטלטל, וא"כ גם הוא שייך לעירוב. ועיין מ"ש בזה בביאור הלכה (שם ד"ה על מצות). והמשיך לבאר דאם מניח עירובי חצרות ועירוב תבשילין יחד מברך ברכה אחת על מצות עירובין וע"ש. ולהלן אשוב לדון בענין ברכה זו של עירובי חצרות ועירובי תבשילין, בעה"ו.

ובביאור הלכה שם (ד"ה על מצות עירוב) ציין למה שכתב במשנה ברורה הנזכר, וכתב דלפי זה, אם אין דעתו להישאר לא לשבת ולא ליו"ט אין יכול לברך, ולא דמי למאי דקי"ל בעלמא דהעושה מצוה לאחר יכול לברך, כגון הקובע מזוזה וכה"ג, ששם עביד מעשה משא"כ הכא, שהוא רק ברכה בעלמא, שהעירוב כבר נתקבץ ע"י אחר, אכן לפי מנהגנו לכתחילה דלאחר שקיבץ השמש את העירוב מכל הבתים, נותן לרב לזכות לכולם ולברך, יכול לעשות זה גופא ע"י אחר שאינו מבני העיר דהזיכוי שעושה לאחרים חשוב מעשה. כל זה מתבאר מהמג"א (סק"ב) ושאר אחרונים עכ"ל.

וההסבר הוא דברכת העירוב היא ברכת המצות, וכדמשמע בש"ע שם סעיף ט"ו ע"ש, ובברכת המצות לא יכול לברך רק מי שעושה את המצוה, אבל לא יכול זה לעשות המצוה ולכבד לאחר שיברך, כאשר מדובר בברכת המצות. שלא כברכת השבח שיכולים לתת לאחר לברך אעפ"י שהוא לא שייך לאותה מצוה, והעד לזה הוא ברכת הקידושין שלדעת הרמב"ם ומרן בש"ע אהע"ז סימן ל"ד, החתן מברך ברכת האירוסין ולא אחר, וכתשובת הרמב"ם ז"ל כתב שאם בירכה אחר, הריא ברכתו ברכה לבטלה, והחתן לא יצא ידי חובתו, וחיוב לחזור על הברכה. וזה מפני שהרמב"ם ומרן ע"ה סוברים

ורייחני שאינן חובה, אלא שאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה, ובזו אין כאן ערבות שאינו חובה על האדם, לא ליתנהי ולא ליבריך. עכ"ל רש"י.

עוד אמרו שם בעי רבא ברכת הלחם של מצה וברכת היין של קידוש היום מהו, כיון דחובה הוא מפיך, או דילמא ברכה לאו חובה היא, ת"ש דא"ר אשי כי הוינא בי רב פפי הוה מקדש לך, וכי אתי אריסיה מדברא הוה מקדש ליה. וע"ש בפירש"י ז"ל, שלא מסתפק רבא על ברכת על אכילת מצה, ומקדש ישראל, דחובה ניהו ואפילו שכבר יצא מוציא, רק הסתפק בברכת הלחם והיין [הלחם שעליו מברך על אכילת מצה, והיין שעליו הוא מקדש], שבהם מקיים המצוה, ולא יכול לטעום בלי ברכת הנהנין, כיון שחובה עליו לאכול מצה, וכן חייב לקדש וא"א לקיים מצוות אלו בלא שיהנה מן המצה או מן היין שמקדש עליו. וא"א ליהנות מהם בלא ברכה, נמצאת המצוה תלויה בברכת ההנאה, וע"כ הסיקו שיכול להוציא. ע"ש ברש"י.

העולה הוא שיש חילוק בין ברכות הנהנין שאינן חובה, שאם לא רוצה לאכול אינו חייב לברך, וכיון שאין זו חובה אין בה דין ערבות. ובין קידוש ואכילת מצה ליל פסח שהם חובה שבזה גם מי שיצא ידי חובתו, יכול לשוב ולברך כדי להוציא אחר שהוא חייב ועדיין לא יצא, והוא שאמר אהבה כ"ר זעירא מי שיצא מוציא. אבל בברכות הנהנין לא יכול לברך כדי להוציא אחר, אלא כשמברך לעצמו, אבל אם יצא אינו מוציא. וחידשו עוד בגמרא שם, שבדברים שבחובה יכול להוציא לאחר שלא יצא עדיין, לא רק בברכת המצוה גופה [כגון מקדש ישראל והזמנים או מקדש השבת, וכן על אכילת מצה], אלא יכול להוציא חברו גם בברכת הנהנין הכרוכין באותה מצוה [כגון בורא פרי הגפן בקידוש, וכן המוציא לחם מן הארץ באכילת מצה] וכנ"ל.

נמצא דמה שכתב רש"י שזה מדין ערבות אינו אלא בדבר שהוא חובה, אבל בברכת הנהנין שהיא רשות אינו יכול להוציא את חברו, דלא ליתנהי ולא ליבריך ואין בזה ערבות. עוד עולה דכל זה הוא במי שחייב באותה מצוה, אבל אם הוא לא חייב, בזה אמרו במשנה שם, זה הכלל כל מי שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן, וע"כ הקדימו ואמרו במשנה חש"ו אין מוציאין את הרבים ידי חובתן.

את מעשה המצוה, והוא מברך שהרי הוא מבצע את המצוה, אבל בלי שיעשה המצוה הוא עצמו, אינו יכול לברך בברכת המצות, וברכת העירוב היא ברכת המצות, כדמשמע להדיא (בסימן שס"ו סט"ו) ע"ש. ואם יברך מי שאינו עושה המצוה הוויא ברכה לבטלה. וכדלהלן.

והנה בשו"ת שמע שלמה ח"ז (חא"ח סימן ד' אות ב' ד"ה אלא) כתבתי שמה שכתב בביאור הנ"ל, דגם מי שלא גר בעיר ולא שובת שם יכול לברך על מצות עירוב, אם הוא מזכה הפת לכל בני העיר דזיכוי זה שמזכה להם חשיב מעשה. וכתב שכן נראה מהמג"א ושאר אחרונים. וכתבתי שנלע"ד שלמדו את זה ממה שהקשו ממזוזה שיכול לברך גם מי שקובע אותה בבית חברו, ותירצו דשאני מזוזה שהוא עושה מעשה שקובע אותה ומברך. ומזה שאמרו שהברכה תלויה בעשיית המצוה, מזה חידשו שגם בעירוב אפילו שלא שייך בזה, אם עושה מעשה שמזכה להם, יכול לברך. והרב המקומי דשם רצה לחדש עוד שאפילו לא מזכה להם הפת ולא גר שם יכול לברך מדין כל ישראל ערבים זל"ז. וכתב שמה שכתב הביאור הלכה שע"י שמזכה להם הפת, מיקרי עושה מעשה ויכול לברך, כתב את זה בלאו דוקא, וה"ה נמי שגם בלי שיזכה להם יכול לברך. ושם דחיתי דבריו, דבודאי שהביאור הלכה כתב דבריו בדוקא שמזכה להם הפת, שע"ז עבד מעשה ורק אז יכול לברך, אבל בלי שעושה מעשה פשיטא שאינו יכול לברך, וע"ש שדקדקתי כן בדברי המשנ"ב שם, ובדבריו שבביאור הלכה. ע"ש.

ועוד כתבתי שם דכל דין זה דיכול להוציא אחרים אפילו שהוא לא חייב מדין ערבות, לא נאמר אלא במי ששייך באותה מצוה ביום הזה, אלא שכבר יצא ידי חובתו, בזה אמרו בגמרא (במסכת ר"ה כ"ט.) מי שיצא מוציא, ופירש"י משום שכל ישראל ערבים זה לזה במצות. אבל מי שאינו מחוייב בדבר בזה היום, על זה נאמר במשנה שם, שחרש שוטה וקטן אין מוציאין את הרבים ידי חובתן, זה הכלל כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן. ובגמרא שם (סוף עמוד א') אמרו תני אהבה בריה דרבי זירא כל הברכות כולן אעפ"י שיצא מוציא, חוץ מברכת הלחם וברכת היין שאם לא יצא מוציא, ואם יצא אינו מוציא. ופירש"י ז"ל אע"פ שיצא מוציא, שהרי כל ישראל ערבים זל"ז במצות. חוץ מברכת הלחם והיין ושאר ברכת הפירות

מלבד היכא שהוא אמור לשבות שם בשבת או ביו"ט שאז הוא צריך לעירוב ולשיתוף, ואז יכול לברך להוציא את כולם במצוה זו.

אבל אם הוא לא מתושבי המקום, ואינו חושב לשבות שם כלל, א"כ הוא לא שייך במצות העירובין של העיר הזאת, ובכהאי גוונא לא יוכל לברך על העירוב, כי לא שייך במצות העירוב של המקום הזה וכמו שפסק במשנה ברורה. אלא שהביאהו"ל חידש דמ"מ אם יעשה מעשה שהוא יזכה הפת לבני העיר יכול לברך, וכמו שהקובע מזוזה בבית של אחר מברך, מפני שהוא עושה מעשה, ה"נ גם זה עושה מעשה ומברך. אבל אם הוא לא שייך כאן בעיר הזאת שלא גר כאן ולא שובת, וגם לא עושה מעשה בעירוב בודאי לא יכול לברך. ולא כמו שכתב הרב הנזכר שליט"א.

ג.

הטעם שמחוייב בדבר מוציא ידי חובה מדין ערבות

וע"ש שהזכרתי מה שכתבתי בשו"ת שמע שלמה ח"א (חא"ח סימן ז') לבאר החילוק שבין מי שיצא ידי חובתו שרשאי לחזור לברך כדי להוציא אחרים ידי חובתם, ובין מי שאינו חייב שאינו מוציא אחרים, שהרי גם זה שהוא חייב ויצא ידי חובתו כבר אינו חייב לברך ולא רשאי לברך, ואם יברך היא ברכה לבטלה, ועם כל זה יכול להוציא אחרים מכוח הערבות שישראל ערבים זל"ז במצות, ולמה גבי מי שאינו מחויב בדבר לא יכול להוציא אחרים, ובפרט בחיוב מגילה שכן עיר קרא בי"ד, ולמה לא יכול להוציא בן כרך ביום ט"ו, למה לא אומרים שיוציא אותו מכוח הערבות שישראל ערבים זל"ז במצות, כמו מי שכבר קידש ויצא ידי חובתו, שאינו רשאי לקדש שנית דהוי ברכה לבטלה, ואפ"ה יכול לחזור ולקדש כדי להוציא למי שעדיין לא קידש ידי חובתו.

וביארתי בס"ד שהערבות היא פרטית לכל מצוה ומצוה באופן נפרד לגמרי, ולא ערבות כללית, והערבות הזאת חלה על כל אחד ואחד מישראל באותו הרגע שבו חל עליו החיוב של אותה מצוה, שבאותו הרגע שחל עליו החיוב של מצוה מסויימת, ברגע זה חלה עליו גם הערבות של כל ישראל לאותה המצוה. עד שניתן לומר שכל יהודי ויהודי כשחל עליו החיוב של אחת המצוות, חלים עליו שני חיובים באותה מצוה עצמה, חיוב אחד

ודע דלא מיבעיא חש"ו שלא חייבין במצות כלל, אלא הוסיפו ואמרו זה הכלל כל מי שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא וכו', לומר לנו שלא דוקא חש"ו שהם לא בני חיובא כלל, אלא גם בר דעת שחייב בכל במצות כולם, אלא שיש זמן שהוא אינו מחוייב כגון בן ארץ ישראל שהתארח אצלו בן חו"ל, אין בן ארץ ישראל יכול לקדש בליל יום טוב שני עבור בן חו"ל, שהרי בן א"י אינו מחוייב בקידוש זה כלל, דלא התקינו יו"ט שני אלא לבני חו"ל, אבל בני א"י אינם עושים אלא יום טוב אחד בלבד, (מלבד ראש השנה). וכיון שבן א"י אינו שייך כלל בקידוש דיו"ט שני, על כן אינו יכול לקדש כדי להוציא בן חו"ל ידי חובתו, דזה נכלל בכלל של המשנה, שכל מי שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתם, ובוזה לא שייך לומר שהם ערבים זל"ז, שזה מחוייב במצוה זו אבל בן א"י לא מחוייב בה כלל, אבל בקידוש דיו"ט ראשון, אפילו שיצא כבר, יכול לקדש להוציא אחרים ידי חובתו, וכמובן שיכול להוציא גם לבן חו"ל, שביו"ט הראשון שוים הם. וזה מה שאמרו, מי שיצא [כלומר יצא ידי חובתו] מוציא [לאחר שעדיין לא יצא].

ודבר זה הוא מפורש בירושלמי מגילה (פ"ב ה"ג) שאמרו בן עיר אינו מוציא בן כרך, שהבן עיר אמנם חייב בכל המצות, וכן נמי חייב בקריאת המגילה, אלא שחיובו הוא ביום י"ד אדר, ואילו בן כרך חייב ביום ט"ו אדר, וט"ו אדר לגבי בן עיר הוא יום רגיל ואין עליו חיוב מגילה והוה ליה שאינו מחוייב בדבר הזה, וע"כ אינו מוציא לבן כרך ידי חובתו. נמצא דהכלל דמי שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא וכו', לא נאמר רק על מי שאינו מחוייב כלל כגון חרש שוטה וקטן שהם פטורים מכל מצות התורה, אלא גם מי שמחוייב בכל המצות כולם אלא שביום הזה הוא לא מחוייב מאיזה סיבה, מיקרי אינו מחויב, ואינו מוציא את האחרים ידי חובתם. וע"כ הוא הדין נמי ביום טוב שני, שכן ארץ ישראל לא יכול להוציא בן חו"ל בקידוש של יו"ט שני. ואשר על כן גם מצות שיתופי מבואות ועירובי חצרות שהם שייכים לבני אותה העיר בלבד, הגם שכל איש ישראל שהוא פקח וחייב בכל המצות, וגם חייב במצות עירוב ושיתופי מבואות בעירו ובמקום מגוריו, מ"מ הוא לא שייך כלל לעירוב של עיר אחרת, דבכל עיר ובכל יישוב העירוב שייך לבני המקום ולאורחים שבאים לשבת או ליום טוב, ואילו אנשים שהם לא גרים באותה עיר, אין להם שום שייכות עם העירוב של העיר הזאת,

ואין זה דומה לקביעת מזוזה ששם כל הקובע מזוזה במקום שחייב במזוזה מקיים מצות מזוזה, שאעפ"י שאמרו, שהיא חובת הדר, אין הכוונה שהדר הוא שחייב לקובעה בשער ביתו, אלא החובה מוטלת עליו לדאוג שתהיה מזוזה קבועה בשער הבית שבו הוא דר, כדי שלא ידור בה בלא מזוזה, אבל כשיש מזוזה שפיר דמי, ואין נ"מ מי הוא זה אשר קבע אותה שם, תדע שאם קנה או שכר דירה שכבר יש בה מזוזה כשרה, אינו חייב לקבוע בה מזוזה מחדש.

אבל העירוב היא מצוה המוטלת על צבור האנשים הגרים במקום, או הבאים לשבות שם, שכדי שיוכלו לטלטל חייבים לתקן בשיתופי מבואות ועירווי חצרות, והחיוב הוא של אנשי המקום או הבאים לשבות שם דוקא. וגם הם לא חייבים אלא כאשר רוצים לטלטל מרשות לרשות אזי צריך לתקן המקום ע"י עירוב סביב לעיר וגם לעשות שיתוף מבואות וע"ה. אבל אם כל בני העיר לא רוצים לטלטל כלל, אינם חייבים. ועם כל זה כשרוצים לטלטל היא מצוה, ומברכים עליה על מצות עירוב. ומה שאחרים חייבים בזה במקום מגוריהם אין זה קשור עם החיוב של עיר אחרת ולא קרב זה אל זה. וע"ש בחלק ז' (סימן ד') שהארכת עוד בזה הרבה, וגם בראיות שהביא הרב הנ"ל שליט"א.

ד.

דוקא בני העיר רשאים לברך על העירוב

ואולם זאת היא שקשה, דהא גם להרמב"ם ז"ל ומרן ז"ל בש"ע (אהע"ז סימן ל"ד) דס"ל שברכת האירוסין היא ברכת המצות, ושעל כן אין לתת לרב או לכל איש אחר לברכה, אלא רק החתן לבדו הוא שמברך, ואם בירכה אחר, פסק הרמב"ם ז"ל בתשובה שהיא ברכה לבטלה, והחתן לא יצא ידי חובתו וחייב לחזור ולברך. ועם כל זה פסקו הרמב"ם ומרן ז"ל שם, שאם הבעל מינה שליח לקדש לו אשה, השליח מברך ומקדשה למשלח. וא"כ גם בעירוב שמינוהו לזכות הפת לכל בני העיר, והוא מזכה להם, נאמר שהוא גם יברך על מצות עירוב כמו שליח קידושין.

ונלע"ד לחלק ביניהם דשם האשה נקנית לאיש כדכתיב, כי יקח איש אשה, ונקנית בכסף וכו', כדתנן בריש מסכת קידושין. וכשהבעל ממנה שליח לקדשה

הוא החיוב הפרטי האישי שהוא מתחייב במצוה זו, ויחד עם חיובו האישי חל עליו גם חיוב כללי של כלל ישראל באותה המצוה, מכוח הערכות שערכים זה לזה, ועל כן גם כשיצא ידי חובתו האישית בזה שקיים את המצוה ההיא, מ"מ עדיין רובץ עליו החיוב הכללי של כלל ישראל מכוח הערכות, וע"כ אם יש יהודי שעדיין לא יצא ידי חובתו הוא יכול להוציאו, שהרי לענין הכלל הוא עדיין חייב, ומיקרי עדיין מחוייב בדבר, אבל מי שאינו מחוייב במצוה היום, [כמו בן עיר ביום ט"ו אדר] שביום זה לא חל עליו חיוב אישי כלל מפני שחיובו הוא ביום י"ד, ממילא גם לא חל עליו החיוב הכללי מכוח הערכות, שהערכות תלויה בחיובו האישי, וכשהיום אין חל עליו חיוב אישי, גם ערכות לא חלה עליו. וע"ש בשמע שלמה ח"א (סימן ז') שהרחבתי בהגדרת הדברים.

ואשר על כן בן עיר שכל חיובו הוא ביום י"ד ואז יש עליו חיוב להוציא כל יהודי מבני העיר מדין ערבות, ועל כן גם אחר שקרא והוציא עצמו ידי חובת המגילה, רשאי לשוב ולקרא כדי להוציא לאחרים שגם הם בני עיר, שעדיין לא יצאו. אבל ביום ט"ו אינו יכול להוציא בן כרך, כי הוא לא מחוייב כלל ביום ט"ו, וממילא לא חלה עליו הערכות כלל וכלל. וע"כ אמרו בן עיר אינו מוציא בן כרך, ולא קשה למה לא יוציאו מדין ערבות, דבכה"ג אין ערבות כלל. וכן נמי בן א"י אינו מוציא את בן חו"ל בקידוש של יו"ט שני, מאותו הטעם עצמו, שביו"ט שני אין בן א"י בר חיובא במצות קידוש.

ועפ"ז יש לומר שגם בעירוב אפילו עושה מעשה ומזכה לבני העיר את המצות, לא יכול לברך דאינו שייך בעירוב של העיר הזאת שגם לשבת אחת לא נמצא שם. ואעפ"י שכל אחד חייב במצות אלו בעירו ובשער מקומו, מ"מ בעיר אחרת שאינו גר שם ולא שובת בה, אין העירוב של אותה העיר נוגע לו, והוי ליה אינו מחוייב בדבר, דמה לי אם חיובו הוא ביום אחר ולא ביום זה, ומה לי כשחיובו בעיר אחרת ולא בעיר הזאת, הצד השווה הוא שזה חיוב המוגבל ליום מסויים, או למקום מסויים, וכל מי שאין לו חיוב באותו היום, או באותו המקום, אינו נקרא בר חיובא לפטור את בני המקום ההוא, או את החייבים ביום ההוא, שביום הזה או במקום הזה, לא חלה עליו מצוה זו, וממילא גם לא חלה עליו הערכות של אותה המצוה, ועל כן אינו מוציא את האחרים ידי חובתן.

ט"ו אדר, דגם אם קורא אינם יוצאים י"ח, וגם אם יזכה להם לא מהני.

[ונכרי הרה"ג שרביט שליט"א העיר בזה, וז"ל: יש לעיין מהמבואר בסימן תל"ב שהממנה שליח לבדיקת חמץ, כתב המג"א ועוד אחרונים שהשליח מברך, אע"ג שאין לו שייכות לחיוב בדיקה בבית זה, ודמי לכאור' לעירוב של עיר אחרת. ואם נחלק שבדיקת חמץ היא חיוב, ועירוב הוא רק תקנה לרוצים לטלטל, הלא גם קידושין א"ז חיוב.

וראיתי הערת נכדי שליט"א, ואולם בדיקת חמץ דומה לקביעת מזוזה, שאין מצוה לקבוע, אלא שיגור בבית שיש בו מזוזה, ואם קנה או שכר בית שיש בו מזוזה די בכך. וה"ע אם שכר בית בדוק ונקי אינו חייב לבדוק עוד, וע"כ הקובע מזוזה מברך. ואע"פ שאם באו רבים לגור בעיירה שיש לה חומה סביב א"צ לעשות עירוב בצוה"פ סביב לעיר, מ"מ חייבים לעשות ע"ח ושיתופי מבואות, וזאת היא מצוה המוטלת על אנשי העיר ההיא בלבד].

ה.

לכתחילה יברך קודם שיזכה לבני העיר

לאור המבואר בס"ד, יש להקפיד שהרב שגר במקום הוא יזכה לבני העיר על ידי אחר, ולפני שימסור לו המצות לזכות בהם לבני העיר, יברך הרב או המזכה הנ"ל את הברכה, 'על מצות עירוב' שיהיה עובר לעשייתן. ואחרי שהלה יזכה אותם לכל בני העיר יאמר הרב את הנוסח: בהדין עירובא דא וכו'.

ובן כתוב בדברי מרן בש"ע שם (סימן שס"ו ט"ו) אימתי מברך, בשעה שמקבץ אותו מבני החצר, או בשעה שמזכה להם. ואומר בהדין עירובא דא יהא שרי לן לאפוקי ולעילוי מן הבתים לחצר ומן החצר לבתים, ומכית לבית, לכל הבתים שבחצר, ואם גבו העירוב ולא ברכו עליו, אין הברכה מעכבת ומותרים לטלטל. עכ"ל. והטעם שמברך כשמקבץ משום דבעינן בכרכת המצות עובר לעשייתן, וע"כ יברך בתחילת הקיבוץ, או כל זמן שמקבץ. וכיום שנוהגים לזכות לכל השוכתים שם וכו', כל זמן שלא זיכה להם מיקרי עובר לעשייתן. ועיין משנ"ב (ס"ק פ"א) שכתב, דאפילו אחר הזיכוי יוכל לברך דעיקר קניית העירוב חל בעת כניסת השבת, וכל שלא נכנס השבת עדיין מיקרי

לו, הרי"ז דומה לשליחות של קנין, אלא שזה קנין שהוא מצות התורה, וחז"ל תיקנו לברך על המצוה הזאת ברכת אירוסין, והשליח מבצע השליחות שנותן לה הטבעת שמסר לו הבעל, ואומר לה הרי את מקודשת לפלוני ששלחני לקדשך לו. ובשליחות זו אין חסרון, וגם השליח עצמו שייך במצוה, שכל אדם יכול לקדש אשה ולקיים המצוה הזאת, שמצוה זו אין לה יום מסויים או מקום מסויים, אלא היא מצוה תמידית ששייכת בכל יום ולכל אדם, ומאחר וגם השליח יש לו שייכות במצוה הזאת, הרי השליחות שייכת בו, ודומה לעושה שליח לכסות הדם שאעפ"י שהיא שייכת לשוחט, מ"מ יכול לעשות שליח, והואיל והשליח מכסה הוא מברך, גם זה שמינהו הבעל לקדש לו אשה, והוא מבצע את הקידושין למעשה, לכן הוא מברך. אבל כאן המצוה אינה כללית לכל יהודי, אלא תיקון של חז"ל כדי שיוכלו לטלטל, והתיקון הוא מיוחד לתושבי המקום, וכל עיר עושה עירוב לעצמה, ואין לזה זמן מיוחד אלא כל עיר קובעת זמן לעצמה, והיא אינה מצוה כללית לכל ישראל, וישראל שבא מעיר אחרת, דומה לבן עיר שבא לקרא לבני כרך שזמנם ביום ט"ו, שאינו יכול להוציאם, וממילא גם הוא לא יכול לברך. אבל שליח הקידושין שייך במצוה, ואם תסכים האשה הוא יכול לקדשה לעצמו, אלא שנהג מנהג רמאות. [ואעפ"י שיכול למנות שליח שהוא אסור באשה הזאת מחמת קורבה וכיוצ"ב, מ"מ הוא שייך במצות קידושין בכללותה]. אלא שאם הבעל מקדש בעצמו אינו יכול למנות רב שיברך לפי הרמב"ם ומרן, דסברי מרנן שהברכה של הקידושין היא ברכת המצות, וא"א שיברך זה שלא עשה מאומה, אבל כשהתמנה שליח לקדשה לפלוני, הואיל והוא עושה מעשה הקידושין, הוא מברך. אבל בעירוב ושיתוף שהוא תיקון של בני העיר הזאת בלבד, לא מועיל שממנים אותו שליח לזכות הפת לבני העיר, דסו"ס מיקרי אינו מחוייב במצוה זו של העירוב של העיר הזאת ולא שייך בה כלל, ועל כן אינו יכול לברך כדי להוציא את בני העיר בעירוב זה.

והרי זה דומה לבן עיר שהזדמן לכרך ביום ט"ו אדר, וביקשוהו שיקרא המגילה להוציא את הצבור ידי חובתם, שאע"פ שהוא הקורא, וכל המצוה היא הקריאה, אפ"ה אינו מוציאם ידי חובתם, משום שהוא בן עיר ואינו חייב כלל ביום ט"ו. וה"נ מי שלא גר ולא שובת במקום הוא ממש כמו בן עיר שבא לכרך ביום

לערב בחצרות כדי שלא ישכחו התינוקות תורת עירוב, שהרי אין התינוקות מכירים מה נעשה במבוי, לפיכך אם נשתתפו במבוי בפת סומכין עליו, וא"צ לערב בחצרות, שהרי התינוקות מכירים בפת, וי"א שאם לא עירבה כל חצר לעצמה אין סומכין על השיתוף, אבל כשכל חצר עירבה לעצמה ואח"כ נשתתפו במבוי ולא עירבו דרך הפתחים שביניהם, מותרים להשתמש בחצרות שבמבוי דרך הפתחים שביניהם, שסומכין על שיתוף במקום עירוב, ואם עירבו דרך פתחים שביניהם ולא נשתתפו במבוי, מותרים להשתתף בחצרות שבמבוי, שסומכים על העירוב שעירבו דרך הפתחים במקום שיתוף. עכ"ל. והנה סתמא דמין מקיל שאם שיתפו המבואות בפת א"צ לערב החצרות, וכ"נ מדברי הברכ"י (כאן אות ב', והובא בכה"ח אות ט') שכתב משם הרשב"ץ ח"ב (סימן ג"ל) שא"צ שיתוף ועירוב, ומי שמוסיף בו חומרא, עוברת בו רוח טהרה, ובלבד שלא תהא שם ברכה יתירה. הנה מבואר דמן הדין הלכה כסתמא דמין, אלא שיש מקום להחמיר בזה.

ועיין עוד בב"ח והט"ז והמגן אברהם (סק"ב) שהשיגו על מין בב"י, במה שכתב בש"ע שם וי"א שאם לא עירבה כל חצר לעצמה אין סומכין על השיתוף וכו', ובב"י כתב להוכיח כן מדברי רש"י והתוספות (עירובין ע"א ע"ב) שמחמירין להצריך עירובי חצרות גם כשעשו שיתופי מבואות, והאחרונים הנזכרים השיגו עליו בזה, והעלו דכשעשו שיתופי מבואות א"צ עירובי חצרות לא לעצמן ולא זו עם זו. והביאם בכה"ח אות י"א, ושכ"כ א"ר ותו"ש, עו"כ שרבנו זלמן (אות א') לא הזכיר כלל דעת הי"א שבש"ע ופסק כדעה ראשונה.

והרמ"א ז"ל בהגה כתב וי"א דסומכין על שיתוף במקום עירוב וכו', ולעיל סימן שס"ו ס"ז כתבתי דאנו נוהגים לכתחילה שלא לעשות רק שיתוף אחד בקמח, ונ"ל הטעם כי עירוב שלנו שכל אחד מבני החצר נותן לשיתוף הוי כעירוב ושיתוף ביחד, ולכתחילה אין לעשות יותר, והא שהצריכו שיתוף ועירוב הוא בזמן הגמרא שבני החצר לא נתנו לשיתוף, רק בני החצר עירבו יחד, ואחד מבני החצר נותן לשיתוף, אבל בכה"ג כ"ע אין עושין רק שיתוף אחד, ואי עביד יותר ובירך עליו הוי ברכה לבטלה (דברי עצמו ותשובת מהר"מ שבכ"י). עכ"ל.

ועיין בכה"ח שם מ"ש בשם האחרונים ע"ד ההגה, ובאות (כ"א) כתב, ודע שנתברר דעת הפוסקים שאם נשתתפו

עובר לעשייתן, ובפרט אם לא הניח העירוב עדיין במקומו בודאי שיכול לברך, דלא נגמרה עדיין המצוה. עכ"ל. מיהו פשוט לשון הש"ע לא משמע כן, ועוד חזון למועד אי"ה ב"ה. ולשופרא דמילתא עדיף שיברך לפני שימסור לאיש אחר שיזכה בהם לכל בני העיר, וכמו שכתבתי.

ובימינו לא מקבצים אלא הרב מביא פת [מצות] ומזכה אותם לכולם ע"י אחר. וגם זה מבואר בש"ע שם (סימן שס"ו ס"ט) וז"ל, אם אחד מבני החצר רוצה ליתן פת בשביל כולם שפיר דמי, ובלבד שיזכנו להם ע"י אחר. וכשזוכה בו צריך להגביה מן הקרקע טפה, וצריך לזכות לכל בני החצר או המבוי, ולכל מי שיתוסף מיום זה ואילך, וי"א שאעפ"י שלא זיכה בפירוש למתוספים עליהם, לב"ד מתנה עליהם, ואם נתוספו דיוורין לאחר שנמתעט העירוב מן השיעור, צריך להוסיף מחמתן. עכ"ל.

ובסעיף י" שם כתב מרן ז"ל: כשמזכה להם ע"י אחר, לא יזכה ע"י בנו ובתו הקטנים אפילו אינם סמוכים על שלחנו, ולא ע"י עבדו ושפחתו הכנענים [דידם כידו, ועדין לא יצא מידו ולא זוכים בו אחרים. כ"כ הב"י סימן שצ"ה], אבל מזכה ע"י בנו ובתו הגדולים וע"י עבדו ושפחתו העברים, וע"י אשתו אפילו שהוא מעלה לה מזונות, ואפילו אין לה בית בחצר. וי"א שאין מזכה ע"י בניו הגדולים אם הם סמוכים על שלחנו, וכו', ולא ע"י אשתו וכו'. ולכתחילה טוב לחוש לשניהם היכא דאפשר. ועיין ברמ"א שהלכה כהמקל בעירוב, וסומכין עליו בדיעבד, ע"ש בדבריו ז"ל. ומיהו לכתחילה עדיף לזכות ע"י זר, וכפי שכתב הרה"ג ר"א קצינלבוין שליט"א, בנהלה העירובין שכתבו. וכאמור צריך להוסיף שהברכה צריכה להיות עובר לעשייתן, ועל כן יברך קודם שיתן לאחר לזכות עבור כולם, והוא עדיף. וכמבואר.

.1

האם צריך לעשות עירובי חצרות גם כששיתפו המבואות

ויש לדון בזה מצד העירוב שעושים ערב פסח עבור כל העיר לשנת מבואות העיר כולה, וידוע שעושים אותו בפת [במצות של פסח, שאינם מתקלקלים מהר וגם שהם כשרים לפסח], והואיל ומשתתפים בפת, שוב אינם צריכים לעשות עירוב חצרות, כמבואר (בשו"ע ס" שפ"ו ס"א) וז"ל מרן ז"ל שם, המשתתפין במבוי צריכים

שבחצר, אחת משום עירוב ואחת משום שיתוף, והוא כדי לצאת ידי חובת כל הדעות. וכן כתב בשער הכוונות דף ס"ב על רבנו האר"י ז"ל שהיה מערב שני עירובין עירובי חצרות על לחם אחד ושיתוף מבואות על לחם שני. והן הם הדברים דלעיל.

ז.

האם מהני להניח עירוב חצרות בבית הכנסת

ומעתה יש לדון אם שייך לעשות גם עירובי חצרות לכל החצרות שבעיר, ע"י זיכוי שיזכו במצות לכל הדיירים שבכל חצר וחצר, בערב פסח כשהרבנים עושים שיתופי מבואות, שאע"פ שמן הדין אין צריכים לערב החצרות מאחר שמשתתפים בפת, אך כאמור טוב להחמיר לעשות את שניהם, וכיון שרובא דעלמא לא מערבים עירובי חצרות ולא יודעים מזה, ומזכים להם ע"י אדם אחר את המצות, ואפשר גם לזכות אותם לכל בני החצרות לכל חצר וחצר בנפרד, ויתכוונו גם לזכות בשיתופי מבואות וגם בעירובי חצרות, ואולי יעשו שתי חבילות מצות נפרדות וכמו שנהג רבנו האר"י ז"ל לעצמו, ויש לעיין אם ניתן לעשותם ע"י זיכוי, שיזכה לכל בני החצרות שבכל העיר. אלא שצריכים להניח החבילה של עירובי חצרות באחד מבתי החצר, כמבואר בריש סימן שס"ו, וז"ל, חצר שהרבה בתים פתוחים לתוכו, אסרו חכמים לטלטל מבתיהם לחצר עד שיערבו, שגובים פת מכל בית ובית ונותנים אותו באחד מבתי החצרות, שע"כ אנו רואים כאילו כולם דרים באותו בית, כאילו כל החצר, מיוחד לאותו בית, עכ"ל.

אך עיין בדברי מור"ם ז"ל בהגה (סימן שס"ו סעיף ג') שכתב וז"ל, והמנהג בזמן הזה להניח העירוב בבית הכנסת, וכן נהגו הקדמונים, ונ"ל הטעם דעירובין שלנו יש להם דין שיתוף, וא"צ להניח בבית דירה, וע"ל סימן שפ"ו ושפ"ז. עכ"ל.

וכתב בכה"ח שם (אות מ"ו) דעירובין שלנו יש להם דין שיתוף, דהיינו שכל החצרות והבתים משתתפין יחד בעירוב זה, ושיתופי מבואות א"צ להניחו כלל בבית דירה, רק שיהיה במקום המשתמר בלבד, כמ"ש בסימן שפ"ו (רבנו זלמן). עכ"ל. ובערוה"ש אות ט' כתב כיון שהעירוב עבור כל בני העיר הוי כשיתוף שא"צ להניחו בדירה דוקא, דאפילו בחצר סגי, כמ"ש בסימן שפ"ו ס"ב.

בפת סומכים עליו במקום עירוב. עוד יש מחלוקת אחרת בש"ע (סימן שמ"ה ס"ז) דאם רוחב המבוי ט"ז אמה, ואין ששים רבוא בוקעים בו, לסתמא דמרן שם חשיב רשות הרבים, ולא ניתרת בצורת הפתח אלא בדלתות (וכמ"ש סימן שס"ד ס"ב), וי"א דלא הוי רשות הרבים וניתרת בצורת הפתח, וכתבנו שם שאין למחות במקילים שיש להם על מי לסמוך, וכל אחד שרוצה יחמיר לעצמו, וא"כ הנוהגין להקל בצורת הפתח וגם סומכין על שיתוף במקום עירוב, המחמיר לצאת כל הדעות, צריך לערב חצרות כדי לטלטל בחצר, ולא יטלטל במבוי. עכ"ל.

והנה הלבוש לא הסכים לטעם שכתב הרמ"א ז"ל הנ"ל, אלא כתב שעיקר הטעם דקי"ל כהדעה הראשונה שבש"ע, וכתב דגביית הקמח שלנו הוא כמו שיתוף בפת, שהרי עושים ממנו חלת מצה אחת ומקיימים אותה כל השנה בבית הכנסת, ואין לך היכרא לתינוקות גדולה מזו ע"ש. והובא בכה"ח (אות כ'), ושכן כתבו הט"ז ותו"ש ור"ז. וכתב ומ"מ היכא שסומכין על שיתוף במקום עירוב, טוב לומר בשעת הנחת השיתוף שמניחו גם לשם עירוב. עכ"ל.

והעולה מן המלוקט, דכשעושים שיתוף מבואות בפת, אין הם צריכים לערב את החצרות וזה עיקר לדינא. אך יחד עם זה גם ראינו שיש מקום להחמיר לעשות עירובי חצרות אפילו במקום שעשו שיתופי מבואות בפת. ועיין בדברי מרן ז"ל בש"ע (סימן שצ"ה ס"א) שכתב, מצוה לחזור אחר שיתופי מבואות ומברך עליו על מצות עירוב. ואומר בזה השיתוף יהיה מותר לכל בני המבוי להוציא ולהכניס מחצרות למבוי. [ובהגה שם הוסיף, ומהם לבתים] בשבת, אימתי מברך עליו בשעה שמקבץ אותו מבני המבוי, או בשעה שמזכה להם. ובהגה כתב, שאם לא בירך לא מעכב. הנה כאן כותב הש"ע שמצוה לחזור אחר שיתופי מבואות, ומשמעות הדברים היא שיש לעשות שיתופי מבואות מלבד עירובי חצרות. ועיין עוד בשער הכוונות (דף ס"ב ע"ד) שכתב שהאר"י ז"ל היה עושה את שניהם, וכתב שם, שבסעודת ליל שבת היה מברך המוציא על הפת של שיתופי מבואות, ובסעודת שחרית בפת של עירובי חצרות, והובא בכה"ח (סימן שס"ו אות ג') וכתב שכן הוא בשבת (ק"י ע"ב) ובהגה סימן שצ"ד ס"ב. וע"ש בכה"ח אות ח'.

ועיין עוד בכה"ח (סימן שפ"ז סק"ה) שכתב בשם הרשב"א שנהגו לערב בפת ולשתף ומניחין שתי עוגות בבית

שיתוף בשמן ועירובי חצרות בכל שנה בערב שבת שבחג הפסח [ר"ל במצות] ברכ"י אות ג'. וסיים הכה"ח שלא יברכו על עירובי חצרות, דכיון ששיתפו בשמן וי"א דיוצאין בזה גם משום ע"ח הא קי"ל סב"ל. [ועיין לעיל אות ט', ובסימן ח"י אות ז'].

ועיין עוד בכה"ח (סימן שפ"ז אות י') במה שכתב מרן בסתם שאם עשו שיתוף מבואות בפת א"צ לערב בחצרות. הביא את הריטב"א ז"ל בחידושו (עירובין ע"א ע"ב), שכתב הא דסומכין על השיתוף במקום עירוב, דוקא בהניחו בבית שבתוך החצר, אבל הניחו בחצר לא מהני, דקי"ל עירובי חצרות בבית, ולא עדיפה הסמיכה על השיתוף מאילו עירב ממש. מיהו מהתוספות שם (ד"ה בפת) נראה דלכו"ע מהני, שהרי כתבו בשם ר"י דשיתוף דוקא בחצר ולא בבית, וא"כ בע"כ הא דאמרי סומכים על שיתוף במקום עירוב, בהניחו בחצר מיירי ואפ"ה מהני משום עירוב, וכן נראה מסתמיות דברי הרמב"ם פ"א, וא"כ האינדא דמניחים העירוב בבית הכנסת דלאו בית דירה הוא, סומכים על הרמב"ם בכל, דס"ל דסומכין על שיתוף בפת במקום עירוב אפילו להתיר חצרות בפני עצמן, וס"ל אפילו הניחו בחצר מהני. (שש"א, ועי"ל סימן שפ"ו אות ו'). עכ"ל.

והנה בכה"ח בסימן שפ"ו אות י', כתב שלדעת התוספות (עירובין ע"א ע"ב) שיתוף מבואות מצוה לכתחילה להניחו בחצר יותר מבבית, וגם לערב בשאר דברים ולא בפת, שידעו שהוא שיתופי מבואות, אבל לדעת רש"י עדיף בפת ובבית. וכ"כ הרא"ש, (תו"ש אות ד'), וכ"כ המ"מ פ"א דנהגו לשתף לכתחילה בפת. עכ"ל.

והנה לפי מ"ש מדברי התוספות עולה, דלכו"ע מהני השיתוף גם במקום עירוב אפילו שהניחו בחצר ולא בבית. וכיום שמניחים בביכ"נ, ונהוג עלמא לאכול בביכ"נ בסעודה שלישית וכשעושים קידוש בשבת וכן עורכים שבע ברכות, וזה ודאי עדיף מחצר, וכבר כתבתי כן מהכף החיים (סימן שס"ו אות מ').

ח.

ב' חצרות שערבו היכן מניחים את העירוב

עוד איתא בש"ע (סימן שע"ב סעיף ג'), שתי חצרות שרוצות לערב יחד ולהתיר גם כלים ששבתו בבתיים, א"צ עירוב אחר אלא העירוב שעשו כבר יוליכנו אחד מבני

ונראה שכונתו כדברי הרב כה"ח הנ"ל, שכיון שעירובין שלנו יש להם דין שיתוף, ע"כ אין צריכין להניחו בבית דירה אלא רק במקום המשתמר, ובזה נחשב גם שעשו עירובי חצרות. והנה לפי האמור נוכל לזכות בחבילה אחרת לבני החצרות, באופן שיזכו לבני כל חצר וחצר לבדו. וכיון שיש לעירובין שלנו דין שיתוף אין זה מעכב שלא נותנים הפת בדירה מדירות בני החצר, ואולי י"ל דאם עושים פת נפרדת לעירובי חצרות כבר אין לזה דין שיתוף, דאפשר שמ"ש הרמ"א שיש לעירובין שלנו דין שיתוף הוא רק כשעושים גם השיתוף וגם העירוב בפת אחד. מיהו אינו מוכרח, דעצם העובדא שעושים ע"ח לכל בני העיר ביחד, זה שמדמה הע"ח לשיתוף מבואות, וזו היא הסיבה שאין חייבים להניחו באחד מבתי החצרות, אלא במקום שמשתמר כגון בית כנסת. זה הנלע"ד. והנה בכה"ח (אות מ"ב) כתב, שאם הבית כנסת או הבית שמניחין בו העירוב הוא בענין שאסור לטלטל שם, כגון שאין שם שיתופי מבואות, או שהוא חוץ לעירוב אינו כלום, דלא שייך לומר כאילו דרים שם, ט"ז סק"ג, אליה רבה אות ט', עכ"ל.

והנה בעירוב שעושים לעיר, הרי כל העיר מוקפת בעירוב של צורת הפתח לפחות, וידוע שחלקים גדולים מהעיר מוקפים בחומות שבנו סביב לעיר לבטחון, ועכ"פ יש צורת הפתח שמקיפה את העיר כולה, ואפשר שא"צ ע"ח לכל חצר לבדו, וא"כ אפשר לתת העירוב בביכ"נ, אפילו שעושים גם עירובי חצרות. רק נשאר השאלה אם זה נכון גם במקום שעושה בשתי כיכרות אחד לשיתוף ואחד לעירוב. ועדיין צ"ע.

ואולי יש לומר שכיון שעושים גם עירובי חצרות וגם שיתופי מבואות, ובשיתופי מבואות א"צ להניחו בדירה דוקא, י"ל מיגו דחזי מקום המשתמר לשיתופי מבואות אעפ"י שלא מניחים בדירה, מהני נמי לעירובי חצרות, וכמ"ש הרמ"א ז"ל בהגה (לסימן שפ"ז ס"א) וז"ל, וי"א דסומכים אשיתוף במקום עירוב אפילו לא נשתתפו אלא ביין, וכו'. וכתבו האחרונים שכן כתב רש"י ז"ל בעירובין (ע"א ע"ב), דאע"ג דיין לעירובי חצרות לא חזי מיגו דחזי בשיתופי מבואות סמכינן עליה נמי בחצר. עיין כה"ח (אות ט"ז). וע"ש בכה"ח (אות ט"ב) שכן נוהגים במצרים לסמוך על שיתוף במקום עירוב בכל המינים וכו', אבל בארץ הצבי המנהג פשוט מקדם קדמתא, לעשות

והלם ראיתי בתחילת הספר מקצת הערות שכתב מרן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף זללה"ה, בגליון ספר נהר מצרים. ושם באות ד' כתב: בהלכות שבת (אות ל"ו) כתב שעל סמך העירוב אשר בביכ"נ יכולים לטלטל מבית לחצר ומחצר לבית וכו'. במחכ"ת זה אינו, שעירוב חצרות שבביכ"נ אינו מועיל כלום לגבי הדריים בבתיים וחצרות שמחוץ לביהכ"נ, וכמבואר בטו"ז (סימן שס"ו סק"ג) ובספר אליה רבה שם סק"ט, וראה עוד בכה"ח סופר שם ס"ק מ"ב. עכ"ל.

וז"ל הכה"ח (סימן שס"ו סק"מ"ב) ושם בהגה, והמנהג בזה"ז להניח העירוב בבית הכנסת וכן נהגו הקדמונים. וכתב הרב כה"ח, ואם בית הכנסת או בית שמניחים בו העירוב, הוא בענין שאסור לטלטל שם, כגון שאין שיתופי מבואות, או שהוא חוץ לעירוב, אינו כלום דלא שייך לומר כאילו דרין שם, ט"ז סק"ג, א"ר אות ט'. עכ"ל. והן הם הדברים שהזכיר מרן הראש"ל ע"ה. ואולי י"ל דהרב נהר מצרים לא סמך על הע"ח שבביהכ"נ בלבד, אלא כמו שכתב לפני כן שרחוב היהודים יש בצדו האחד צורת הפתח, ובצדו השני לחי קבוע מקורה וכו', וזה מה שמתירו מבחינת העירוב מסביב, אלא שצריך מלבד זה גם עירובי חצרות, ולזה קאמר שסמכו על הע"ח שעשו והניחו בביהכ"נ, ולא הוצרכו לע"ח נוסף בתוך החצרות, וא"כ הרחוב של היהודים יש לו ההיקף הראוי, אלא שצריך ע"ח וצריך להניחו בדירה שבחצר, ולזה כתב שהם סמכו על ע"ח המונח בבית הכנסת, והוא כמ"ש רבינו הרמ"א ז"ל (סימן שס"ו) והמנהג בזמן הזה להניח העירוב בבית הכנסת וכן נהגו הקדמונים.

ונראה לומר דבערים שבא"י אשר בכלום יש עירוב [של צורת הפתח] שמקיף את כל העיר ומניחים עירובי חצרות בבית הכנסת שגם היא כלולה בתוך העירוב של כל העיר, שפיר דמי.

ועיין עוד בכה"ח שם (סק"מ"ד) שכתב, ואם נפסק העירוב, מותר לטלטל בחצר בית הכנסת אותם הדריים שם, אם הניחו פת העירוב בביהכ"נ, שו"ת רע"א (סימן ל"ד), א"ח שם. ועי"ל סימן שס"ה אות ס"ו. [וע"ש היטב], ע"כ. וגם מדברי הגרעק"א ז"ל אלו משמע שאם העירוב קיים ובית הכנסת כלול בתוך העירוב, שפיר דמי מה שמניחים עירובי חצרות בתוך בית הכנסת.

החצר בשביל כולם, ויתננו באחד מבתי החצר השניה, ואם ירצה יוליך אפילו פת משלו וכולם מותרים.

ומור"ם ז"ל בהגה כתב, והוא שעירבו בני חצרו עמו תחלה, (תשובת הרא"ש), או שא"צ לערב כמו שנתבאר סימן ש"ע (ב"י). ומרן ז"ל הוסיף, והוא שעירבו בני החצר השניה לעצמה ואין בני החצר השניה צריכים פת אחר אלא העירוב שעשו כבר מתירן, עכ"ל.

ובסעיף שאחריו (ס"ה) כתב: אין שתי חצרות יכולות לערב יחד אא"כ יהא פתח ביניהם או חלון שיש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים ויהיה קצתו בתוך עשרה טפחים הסמוכים לארץ, ואז אם רצו מערבין יחד, ואם רצו מערבין כל אחד לעצמו, עכ"ל. והכה"ח שם (אות ח"י) ציין דברי מרן שבסעיף ד' הנ"ל, וכתב שאם אין ביניהם חלון הגם שנשתתפו במבוי, אסורים לטלטל דרך חור, וכן הדין בחצרות ובבתים שלנו. כ"כ המג"א סק"ג. והביא אחרונים שחלקו על המג"א וכתבו דכיון שנשתתפו יחד, הרי כולם כחצר אחד חשיבי ומותרים לטלטל מזה לזה כמו מבית לבית בחצר אחד. וכתב שכן דעת רוב האחרונים. ע"ש. ועיין עוד בכה"ח (אותיות י"ט-כ"ו).

וראיתי בנהר מצרים הלכות שבת (דף כ"ה ע"ב אות ל'), שכתב וז"ל, מצרים יע"א אינה עיר מעורבת כי אין בה חומה ואין דלתותיה נעולות לילה ויומם. וגם שיתופי מבואות הנזכר בסעיפים הקודמים (כונתו לאות ל"ה ול"ו), הוא רק לרחוב היהודים הנקרא בערבית אלחא"רא, אשר כל הרחובות שבתוכו הם דיורין של ישראל, ויש בצדו האחד צורת הפתח, ובצדו השני לחי קבוע מקורה, להורות עד כאן מקום העירוב. וממקום הלחי והלאה אינו בכלל השיתוף, אולי הניחוהו לשיור. האמנם חוץ מרחוב היהודים כל פרוורי העיר ומגרשיה לגבולותיה מסביב הם בלתי עירוב, וא"א לערבם מסיבות המונעות, הן כי יש רחובות רחבות מאד ארבעים וחמישים אמות וביניהם גוים רבים בעלי החצרות מולק"י, אשר אי אפשר להזכיר שישכירו רשותם, ויש בתוכם גם צדוקים האוסרים עלינו, ויש עוד ועוד כמה סיבות שא"א לתקנם בשום אופן, וע"כ צריך להזהר מטלטול בשבת ברחובות העיר. ורק בתוך החצרות יכולים לטלטל מבית לחצר ומחצר לבית ומבית לבית וכו', על סמך עירובי החצרות שעשינו בכל שנה. ודי בזה הערה. עכ"ל.

לכולם, דאפשר שאינם צריכים עירוב, והגם שלפעמים אוכלים בחדרים או במסעדות שמחוץ למלון, אין זה מעכב, שגם מדירותיהם הם יוצאים למסעדות ולא תמיד אוכלים בבתיהם. ועיין להלן מדברי נהר מצרים, ועוד עיין בנתיבי עם עמוד קנ"ו סימן שפ"ב ס"כ.

י.

דין זיכוי עירוב חצרות עבור כל בני החצרות

עוד ראיתי בנהר מצרים שם (אות ל"ו) שכתב שיש להם מנהג יפה ונעים במצרים, שעושים שיתופי מבואות ברחוב היהודים, בשמן זית זך, כי השמן מתקיים זמן גדול ולא מתעפש כל ימי משך קנין העיר מאת שר המדינה, שקנו בימי הראב"ד מלפנים שם הרב המופלא כמוהר"ר יו"ט ישראל ז"ל. והקנין נעשה למאה שנה, ככתוב בלוח שבביהכ"נ למצריין תכב"ץ, ששם מונח בתוך ארגו סגור כד השמן שבו עשו שיתופי מבואות, ובכל ערב יום כיפור בשעת מנחה כשיש קהל גדול בביהכ"נ, פותחים הארגו ומוציאים כד השמן בשמחה רבה, ומריקין את השמן, ומניחים בו כשיעור ח"י גרוגרות [ר"ל: מן השמן ההוא], ומוסיפים עליו שמן זית חדש וממלאין אותו כבראשונה ומחזירים אותו למקומו, [כל זה כדי שלא יתעפש]. והשמן שהורק מן הכד מחלקין אותו לקהל להדליק נרות ועששיות בביהכ"נ בליל יום הכיפורים וממצוה אל מצוה יצא.

והוסיף, דמנהג ותיקין הוא לחדש את השמן הזה בכל שנה שישאר זך ונקי תמיד משום חבובי מצוה, וגם בזה יהיה להם לזכרון מצות שיתופי מבואות לצורך השבת, זכרה ה' להם לטובה, ותנוח נפש המשתדל בג"ע על פעולתו הטובה, לזכר עולם יהיה צדיק. עכ"ל.

ולעיל מינה בסעיף ל"ה שם, כתב דבמצרים הגם שיש להם שיתופי מבואות בשמן זית. (כמ"ש להלן סעיף ל"ו, שכבר הבאתי קודם), עם כל זה הרבנים הראשונים היו מערבים בכל שנה ושנה על כל העיר מהמצוה שלהם, מהריק"ש ז"ל וכן נהגנו אחריו. עכ"ל. ומזה נלמד דהגם שעושים שיתופי מבואות, היו עושים בכל שנה במצה על כל תושבי העיר, אמנם שם עשו שיתופי מבואות בשמן ולא בפת, אבל אם ישתתפו בפת אין הכי נמי שאין הם צריכים לערב, אלא שמסתימת לשונו משמע שאין חילוק, וצ"ע ועיין עוד להלן. ועכ"פ למדנו שאפשר לעשות עירובי

ט.

האם צריך עירוב במקום שיש מטבח משותף כגון מלון

ובערוך השלחן (סימן שס"ו אות י"א) כתב, דבגמרא (עירובין מ"ט) איתא החולק עירובו אינו עירוב, אך בדמלייה למנא ואיתר, אין קפידא אם הוא בשני כלים. ופירש דאם מניחו בשני כלים משום איזה קפידא אינו עירוב, אבל הניחו בשני כלים בלי כונה, או שהתכוין שיונח טוב יותר בשני כלים שפיר דמי. וכן מורה לשון הרמב"ם (בפ"א ה"ח) חילקו את העירוב אינו עירוב. משמע שחילקו בכונה. אמנם הטוש"ע (ס"ה) כתבו: צריך ליתן כל העירוב בכלי אחד, ואם וכו', וע"ש שגם בלשון הטוש"ע הוא מפרש כמו שפירש בהרמב"ם. והוסיף דעירוב שמו, שיהיו כולם מעורבים ומרוצין בו, שלא ימחה אחד בחברו, אלא שותפות נוחה וערבה (רש"י ד"ה עירוב שמו).

עו"ב שם בערוה"ש (באות י"ב), ועפ"ז נראה דשכנים הדרים כל אחד בחדר בפני עצמו, או בבית בפני עצמו, ורק בית המבשלות שקורים קוכניא [כנראה מטבח] אחת היא לכולם, אין צריכים עירוב, דכיון דכל מאכלי שבת שלהם בחדר אחד ובתנור אחד, הוי כאילו כולם דרים בו, דמקום פיתא גרים, ואעפ"י שאין אוכלין שם הרי יכולים לאכול שם, דאטו בעירוב גמור כולם אוכלים אותו, אלא משום דראוי לאכול, וה"נ כן הוא. אלא שיש לערער על זה שהרי אינו בכלי אחד. אך לפי מה שחילקתי דלא מעכב אלא כשחילקם בשני כלים מתוך קפידא, וכאן לא עשה בקפידא אלא עושין כדרך. ועוד דדמי למליא מנא ואיתר, ועוד דהדין דכלי אחד הוא בעירוב רגיל, אבל בזה שעיקר אכילתן בשבת ובחול רק בחדר זה, א"צ לתנאי זה דכלי אחד, שהרי זו היא דירה ממש.

עו"ב לחזק את האמור, מהתוספות (ע"ב). ד"ה ומודין, שכתבו כיון שכולן משתמשין באפיה ובישול חשיבי כאילו אוכלים וישנים במקום אחד. עכ"ל. ובחיי אדם (כלל ע"ג סעיף י"א) כתב כיון דאיכא תרתי משתמשים וגם הבית מושאל להם, ובערוה"ש כתב דהם שני טעמים כמבואר בתוספות שם, ששאלה הוי היתר בפני עצמו, ע"ש. עכ"ל.

וי"ל שהוא הדין נמי במלון שמשכירים חדרים, חדר חדר לבדו, וחדרי האוכל וחדרי הבישול משותפים

מניחו בדירתו, וגם אנו אם יש שיתוף בשמן כימי אז, ואנו עושים רק עירובי חצרות יש להניחו בדירה, אבל אם עושים שיתוף ועירוב יחד אפשר לסמוך על הרמ"א ולהניחו בביהכ"נ. אלא שראיתי בלבוש סימן שפ"ז שכתב, ונ"ל שהטעם שלנו שאין עושין עירובי חצרות כי אם שיתוף במצה, משום שאנו נוהגים כהרמב"ם דמשמע שאם השתתפו בפת, סומכים עליו וא"צ עירובי חצרות, הואיל ואין בו חשש שישתכח תורת עירוב מהתינוקות, דגביית הקמח שלנו כמו שיתוף בפת, שהרי עושים ממנו חלת מצה אחת ומקיימים אותה כל השנה בבתי כנסיות, ואין לך היכרא לתינוקות יותר מזה, ובזה יישב הלבוש מה שהוקשה לרבו הרמ"א בסימן שס"ו, למה מניחין בביהכ"נ, ע"ש. וא"כ שפיר עבדי שמניחין בביכ"נ שאין כאן עירוב כלל, כי אם שיתוף. וכתב הנתיבי עם אבל לדין לפי מ"ש האר"ח (סימן שפ"ז) שהעתיק דברי הרב מזבח אדמה, שמנהג ירושלים לעשות שיתוף בשמן ולהניחו בביכ"נ, והיחידים עושים עירובי חצרות שאין סומכים על השיתוף אלא כשהשיתוף בפת, אין להניחו בביהכ"נ.

עין"ב שם, ויש מערערים על מנהגנו שכל ביכ"נ מערב לחוד, מדין חולק עירובו בסימן זה, וראיתי להרב א"ח שם שהחכם צבי ערער על מנהג העיר שכל קהלה עושה שיתוף לעצמה, והביא להקה מהאחרונים שאמרו, שלא נקרא חולק עירובו אלא כשכל אחד נותן חלקו לעירוב, דאז אם מחלקים אותו בשני בתים או בכ" כלים מתבטלת השותפות, משא"כ כשכל א' מזכה לחבירו עמו על עירובו שמוטר ע"ש. עכ"ל.

יא.

האם חפצים של המשכיר נחשבים לתפיסת יד

והנה במסכת עירובין (פ"ה ע"ב) תנן הנותן עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו עירוב. והדר שם אינו אוסר עליו. [ופירש"י עירובו, עירובי חצרות. והדר שם, בבית שער אכסדרה שבחצר. אינו אוסר על בעל החצר, וא"צ ליתן את הפת דלאו דירה היא]. בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות הרי זה עירוב, והדר שם אוסר [ופירש"י ז"ל והדר שם, אם השאיל בעה"ב בית התבן שלו לאחר לדור שם, אוסר עליו בחצר הואיל ופתוח לחצר]. רבי יהודה אומר אם יש שם תפיסת יד של בעל הבית אינו אוסר. [ופירש"י שיש לבעה"ב מקום

חצרות לכל בני העיר ע"י זיכוי מצות לכולם בכל ערב פסח.

עין"ב שמהריק"ש (סימן שפ"ז) אחר שהביא מנהג הרבנים הקדמונים שהיו עושין שניהם עירוב ושיתוף, סיים וכן בדין ע"ש. וא"כ לדעת מהריק"ש תרווייהו צריכי מדינא וכדעת מרן. וע"כ אנו נוהגים עד היום שבכל ער"פ מערבים על כל בני העיר עירוב חצרות, ומזכים להם ע"י אחר שיזכה בעירוב לכל בני העיר, ולכל הבאים לגור בתוכה באמצע השנה, שיוכלו לטלטל על ידו מבית לחצר ומחצר לבית וכו', ואת העירוב אנחנו שומרים בבית דירתנו מקום המשתמר, [ועיין מ"ש בנהר פקוד בדיני העירוב אות י' ומשם באר"ה]. עכ"ל. וגם מזה אנו רואים שצריך לעשות גם שיתוף וגם עירוב, ושעושים עירובי חצרות לכל בני העיר, וממה שכתב ומזכים להם הפת של העירוב לכל בני העיר ע"י אחר וכו'. נמצא דאפשר לזכות במצות לשם עירובי חצרות לכל בני החצרות שבתוך העיר. וכפי שהצעתי לעיל בס"ד.

והל"ם ראיתי למורנו ורבנו הגאון רב עמרם חסידא אבורביע זללה"ה בספרו הנפלא, "נתיבי עם" (סימן שס"ו ס"ג) שמרן כתב שמניחים עירובי חצרות בבית דירה. והרמ"א כתב שבזה"ז מניחים העירוב בביהכ"נ, והב"ח כתב שכיון שמערבים בזה כל הבתי דירה הוי עירוב ושיתוף יחד דצריך להניחו בבית דירה.

וכתב שראה בנהר פקוד (לרבי אהרן בן שמעון זצ"ל) שמעת בוואו לשרת בקדש במצרים היה עושה העירוב בערב פסח ומזכה אותו ע"י אחר, והיה מניחו בדירתו למשמרת ולא בביהכ"נ, ושכדאי להודיע לכל השליחי צבור בעיר שכן יעשו, דהטעם שכתב הרמ"א להניחו בביהכ"נ, הוא משום שעירובין שלנו יש להם דין של שיתוף כיון שגובין קמח מכל בית ובית, אבל אנו שעושין שיתוף בשמן [כמו שכתבתי משמו בספרו נהר מצרים], ועל כן היה מניחו בדירתו וכדלהלן, וכתב מרן החיד"א (בסימן שפ"ז), שמנהג ירושלים לעשות שיתוף בשמן, ועירוב בפת והשיתוף עשוי משנים קדמוניות. עוד כתב הנתיבי עם שם, שלפי זכרונו בביכ"נ רבן יוחנן בן זכאי היה תלוי בתקרה בקבוק שמן, והיו אומרים שזה לשיתופי מבואות, וכעין מה שכתב הרב אהרן בן שמעון ז"ל שם, שבבואו לשרת בקדש במצרים היה השיתוף של השמן מונח בביהכ"נ, והוא היה עושה רק עירובי חצרות ולכן

מיועדים לתשמיש של השוכר, נחשבים לתפיסת יד. אך בשו"ת מי יהודה (סוסי"י מ"ז) כתב שכיון שבעה"ב יכול להחליפם נחשב שיש לו תפיסת יד, וכ"כ בשו"ת שארית יעקב (סימן י"ח), ובשו"ת אגרות משה א"ח ח"א (סימן קמ"א), שגם החפצים שהשכירם בפירוש לשוכר חשיב תפיסת יד. ובשו"ת שבט הלוי ח"ה (סימן נ"ד) הכריע כהחזו"א וכל זה כשבעל המלון גר בקביעות במלון. ע"ש.

ובאמת הסברא הפשוטה היא שכל מה שמשכיר לו הרי הוא קנוי לו לזמן השכירות, וכימינו יש מושג של שכירות דירה מרוהטת שזה מוסיף במחיר השכירות, וכל בתי המלון בעולם כולם משכירים חדרים מרוהטים, ולא יתכן לומר שזה יחשב לתפיסת יד של בעה"ב, שא"כ גם החדר עצמו ששכר הרי זה שייך לבעה"ב ומסתמא יש איזה אפשרות כל שהיא שיוכל לדרוש ממנו לעבור לחדר אחר, אלא דאמרינן שכיון ששכר ובר"כ אין מחליפין לו החדר, נחשבת הרשות של השוכר ולא של המשכיר. ה"נ מאד לא מצוי שיחליפו הרהיטים בעודנו שם, ואולי זה רחוק יותר מהחלפת חדר. וא"כ אין בזה כדי לקבוע שאין הרשות בידו של שוכר החדר. ועיין לקמן במה שכתב בנקודה זו מרן החיד"א בחיים שאל. מובא להלן אות י"ג.

יב.

דין האורח אם במ"ל לגבי בעל הבית

עוד אזכיר דברי הש"ע (בסימן ש"ע ס"ח) וז"ל המתארח בחצר אפילו נתארח בבית בפני עצמו, אם לא נתארח דרך קבע אלא לשלושים יום או פחות, אינו אוסר על בני החצר, והוא והם מותרים בין בביתו בין בביתם. ואפילו אם האורחים רבים ובעה"ב אחד, ודוקא בדאיכא בעה"ב אחד קבוע, דאז האורחים בטלים לגביה, אבל אורחים ביחד אוסרים זע"ז מיד, ועי"ל סימן שצ"א. (תה"ד סימן ע'). עכ"ל השו"ע.

והמשנ"ב (ס"ק נ"ג) כתב התארח, ה"ה אם היה בשכירות. עו"כ (בס"ק נ"ד) דדוקא כשאוכל וישן שם בפני עצמו, אבל אם היה ביחד עם בעה"ב אפילו בקבע אינו אוסר. עו"כ המשנ"ב (ס"ק נ"ה) דביותר משלשים יום אפילו היה בשאלה, מיקרי קבע ויצא מכלל אורח. ומסתברא שאם קבע מראש להיות שם יותר משלשים יום, אוסר מיד. ועיין בביאור"ל (ד"ה אלא לשלשים) שנוטה לומר שדין שלשים יום כמו יותר משלשים.

בדירתו של זה שנותן שם כליו להצניע. אינו אוסר, דכל רשותא דחצר דידיה הוא, כאילו דר עמו בבית].

ובשו"ע א"ח (סימן ש"ע ס"א) פסק מרן ז"ל: הדר בבית שער אכסדרא ומרפסת שבחצר אינו אוסר על בני החצר שאינם חשובים דירה, [וכתב המשנ"ב סק"א, דאע"פ שיש לו ארבע מחיצות ותקרה לא חשיב דירה, כיון שעוברים דרך שם]. אבל הדר בבית התבן ובית העצים ובית האוצרות אוסר. [והמשמעות שכשדר במקום שנחשב דירה צריך ליתן חלק בערוב].

עו"ב מרן שם (ס"ב) בעה"ב שיש לו הרבה בתים והשאלין או השכירין לאחרים, ויש לו בכל אחד מהם דברים שאינם ניטלים בשבת מחמת כובדן, או מחמת איסור שהם דברים שאסור לטלטלן אפילו לצורך מקומם, אין הדרים שם אוסרים עליו, לפי שנעשו כולם כאורחים אצלו, ולפיכך גם הם מותרים להוציא מבתיהם לחצר אע"פ שלא נתנו עירוב, ואם אין הבתים שלו לא קנויות ולא שכורות, אע"פ שיש לו בהם דברים שאסור לטלטלם אוסרים זה על זה. עכ"ל מרן.

ומ"ש שנעשו כולם כאורחים, הטעם משום שבעה"ב לא סלק עצמו לגמרי מבתיים אלו. וכתב המשנ"ב (סק"א) שאם לא מונחים שם, אפילו שרשאי להניחם שם לא מהני, ובשעה"צ (אות ד') כתב שכן משמע בב"י, וכן מוכח מהרשב"א בדף ע"ג, וכ"פ הח"א ודלא כהפמ"ג. עו"כ במשנ"ב (סק"א) דדוקא שיש לו רשות להניחם שם, אבל הניחם בלי רשות אפילו שהדייר לא הקפיד לא נחשבים לאורחים אצלו, ואוסרים עליו. ועיין בשעה"צ (אות ח') שכן משמע מהמרדכי והריטב"א, ודלא כהב"ח ע"ש.

ומ"ש מרן ואם אין הבתים שלו, עיין משנ"ב (סק"ב) דאיירי בשכנים רק שלאחד יש רשות להניח בבית חברו חפצים, דבזה לא נחשבים אורחיו.

ובמשנ"ב הוצאת "דרשו" כתבו בביאורים ומוספים (בהערה 13), מלון של יהודי ומשכיר חדרים שיש בהם מטות ושלחנות וכו', שהאורחים משתמשים בהם, לדעת הדבר אברהם והחזו"א (א"ח סימן צ"ב) לא נחשב תפיסת יד של בעה"ב, ואסור לטלטל בלי עירוב, וכן דייק המנח"י (ח"ד סימן נ"ה) ממהרש"ם (ח"ה סימן ל"ה), וכ"כ בשו"ת נטע שורק א"ח (סימן כ"ט). וכ"ד השואל בשו"ת מהרש"ג ח"ב (סימן קכ"ב) שרק חפצים של בעה"ב שאינם

חולק על פסק השו"ע וס"ל דכשיש לאורח חדר בפני עצמו אוסר עליהם, אלא שחזר וכתב בביאור"ל שם, ומ"מ לדינא אין לזוז מפסק השו"ע, וכן מצאתי ברשב"א (עירובין ע"ג ע"ב) ד"ה הא דבעא וכו', וע"ש עוד.

גם הכה"ח (סוף אות פ"א) כתב בשם רבנו זלמן דבדברי סופרים הלך אחר המיקל. וכן כתב עוד להלן (אות פ"ז), וכל זה במקום שאין שם עירובי חצרות של רבים, אבל במקום שמערבים עירובי חצרות בתחילת השנה, אין האורחים המתווספים אוסרים עליהם, ולא זה על זה, מפני שלב ב"ד מתנה עליהם, שיהא להם חלק בעירוב כמ"ש (בסימן ס"ו ס"ט) רבינו זלמן שם, עכ"ל. והן הם דברי המשנ"ב הנ"ל שבס"ק נ"ט וס"ק נ"ד.

יג.

במקום שאין להם רשות לצאת לרשות הרבים אם חייבים בעירוב

ואכתוב כאן תשובתו הרמתי'ה של מרן החיד"א ע"ה, בשו"ת חיים שאל ח"ב (סימן כ"ב). בענין "הלאזאריטו" [והוא כעין מחנה צבאי שסוגרים שם אנשים שמגיעים לנמל בטורקיה לזמן מסויים עפ"י מה שקבעה המלכות שם, והמחנה רחוק מהעיר עצמה, משום שחוששים ממחלות שעלולים להביא לשם, דהוה שכיח בטורקיא, והמלך נתן זמן שישבו שם עד שיוכלו לבא העירה. ובתים אלו לא עומדים להשכרה. כן עולה מהמשך התשובה]. וכתב דכיון שהם סגורים ומסוגרים ולא אפשר להו לעיולי ולאפוקי מרה"י לרה"ר או לכרמלית, א"כ לכאורה אינם צריכים לעירובי חצרות, שיש שם כתות ישראלים חלוקים במספרם, וכל כת דרה לבדה ולא מתערבים מזה לזה, ורגילים שיוצאים כל אחד מביתו לחצר, ונשאל רבנו אם צריך עירובי חצרות. והביא את דברי שבולי הלקט שהביאם מור"ם (סוסי" שפ"ב) וז"ל ספינה שיש בה ישראלים רבים ויש להם בתים מיוחדים, צריך לערב ולהשכיר רשותו של בעל הספינה, וכ"כ עוד (בסימן ס"ו), ומרן בב"י הביא הדברים במושלם, וכתב שכ"כ ארחות חיים הלכות שבת (אות תכ"ט), וכתב החיד"א מזה משמע שגם במקום שא"י לצאת מרה"י לרה"ר שהולכים באניה בלב ים, אפ"ה צריך לערב. וכ"ש ליושבי "לאזאריטו" שצריך לערב ולשכור רשות מהגוי, והוסיף וכתב ונראה דדי בשכירת רשות מהקאפיטאן המושל שם מטעם המלך, ודר שם עם בני ביתו.

עוד כתב המשנ"ב שם בשם הט"ז דאם זה היה במקום שיש קהל ועושיין עירובי חצרות בער"פ כדרכינו, אז פטור גם בזה אפילו מתארחים שם יותר משלשים יום, כי לב ב"ד מתנה על כל הדיירים שיתוספו, וכמבואר בסימן שס"ו ס"ט ע"ש. עו"כ שבמקום שיש ירידים ורגילין לבא ולהתארח שם יותר משלשים יום, טוב שבשעה שעושיין עירוב יתנו בפירוש שזה יכלול גם הנוספים שיתווספו בעיר.

ובכ"פ החיים (כאן אות ע"ח) ג"כ הביא דברי הט"ז להלכה, וכתב שכן כתב הא"ר (אות י').

והנה במלונות שבערי הארץ שהערים מתוקנים בצורת הפתח סביב לעיר, ויש גם גדרות סביב, ובפרט בעה"ק ירושלים שלפי הנאמר מפי האחראי, כל העיר מוקפת גדרות ביטחון, ועושים בכל ער"פ שיתופי מבואות במצות ע"י רבני העיר. נוכח כתבתי לעיל שאפשר להדר לעשות עוד חבילת מצות מיוחדת לעירובי חצרות העיר כולה]. והנה המשנ"ב כאן כתב בשם הט"ז דאם יש קהל ועושים עירובי חצרות ער"פ כדרכנו, גם בכה"ג שיושב שם יותר משלשים יום אינו אוסר. ובפרט אם נתקן להקנות הפת של עירובי חצרות ושיתופי מבואות במפורש גם לאורחים הבאים שערי העיר, כדי לכלול אותם עם בני העיר כולה. ועוד דלפי מה שביררתי לעיל העיקר להלכה ולמעשה, שאם עושים שיתופי מבואות בפת, א"צ לעשות עירובי חצרות כלל, אלא שעל דרך חומרא [של כמה פוסקים, ובפרט שכן היה עושה רבנו האר"י ז"ל וכנ"ל], יש לעשות גם עירובי חצרות.

ויש להוסיף עוד מה שכתב במשנ"ב כאן (ס"ק נ"ט) דאם נתארחו בעיר שיש בה עוד חצרות של יהודים והעיר עשויה בתיקון מבואות כדן, הני אורחי בטילי לגבי שאר בעלי בתים הקבועים בעיר, דעיר העשויה בתיקון מבואות כדן, היא חשובה כולה כחצר אחת, וכנ"ל. עכ"ל. והן הם הדברים שכתב למעלה ס"ק נ"ה כהנ"ל רק חיזקם עוד.

והנה המדרכי שם, כתב דעכ"פ אסור לאורח להוציא מביתו לחצר או לעיר. והמגן אברהם (סימן שצ"א) הסכים לדבריו, וכן כתב הא"ר. ואולם הכה"ח (ס"ק פ"ב) הביאם, וכתב שהאחרונים תמהו עליהם, ופסקו כהש"ע דהוא והם מותרים. וכ"פ חיי אדם (כלל ע"ג אות ה'). וגם בביאור"ל ד"ה אינו אוסר, כתב מתחילה שאבן העזר

רשותם של הדיירים, ואוסרים וע"ז. ולפי"ז צריך לערב גם לשכור מהממונה הנ"ל, וכמ"ש מור"ם (סימן שפ"ב) בכתים שבספינה.

עו"ב שבספר עצי אלמוגים כתב בשם הגאונים שא"צ לקנות רשות מבעל הספינה. ומ"ש בב"י בשם שבלי הלקט משם רבי בנימין, בשבלי הלקט שבידינו אין דבר זה, ואין מחמיר בזה מלבד ארחות חיים, וכדאי הם הגאונים לסמוך עליהם. עו"כ שם שהטעם שגזרו להחמיר, שיהיה קשה עליו ויצא משכנות של הגוי שלא ילמד ממעשיו, ובספינה זה לא שייך. ולפי"ז גם "בלאזריטו" לא שייך לפרוש דבעל כרחו צריך לשהות שם הזמן המיועד.

ומרן החיד"א כתב, דשבלי הלקט שבידינו זה הוא קיצור שבולי הלקט ואינו בשלמות. וכבר זכינו לשבלי הלקט כת"י, ושם כתוב כל הלשון שכתב מרן בב"י. ומ"ש שלא שמע שמחמירין, אזני שמעה על דבר אמת מכמה בעלי הוראה ששכרו הספינה מרב החובל, ומאחר שהרשב"א וארחות חיים וה"ר בנימין בודאי ידעו מדברי הגאונים [שהזכיר עצי אלמוגים הנ"ל], ואפ"ה הצריכו לקנות רשות הגוי ודאי הכי קיי"ל, דלא פלוג רבנן כדאמרין בעלמא. [ועיין שם שמרן החיד"א דן לענין מזוזה "בלאזריטו" הנז' והעלה לפוטרו מן המזוזה כיע"ש].

וסיים בזה"ל. הכלל העולה דלפי דעתי הקצרה, הדריס בזמן מה בלאזריטו לפי חוקי המלך, גם לפי מה שהגידו דזימנין שמחליפין "מלאזריטו" "ללאזריטו" אחר, צריכין לערב ולשכור רשות מהממונה אשר מינהו הדוכוס להנהיג "הלאזריטו". ופטורים מלהניח מזוזה בכתים שדריס בהם, וכן הוא המנהג. עכ"ל.

והגם שמרן החיד"א ז"ל, העלה לדינא שאעפ"י שיושבי המחנה "לאזאריטו" הם לא שוכרים, והכתים שם לא עומדים לשכירות, אלא יושבים שם בע"כ עפ"י פקודת המלכות, שלא נותנים ליכנס העירה בטורקיה עד אחר זמן שקצבו להם להיות במחנה ההוא, ואעפ"י שיכול הממונה מצד המלכות להעבירם ממחנה זה למחנה אחר, חייבים לערב וגם לשכור רשות מן הממונה עליהם, וכמפורט לעיל. אך י"ל דכל זה הוא "בלאזריטו", שאינו עומד תוך קהל ישראל, שנמצאים שם רק יהודים מועטים ואין שום קהל אחר כלל, ואין עירוב ולא שיתופי מבואות, וכל אחד

עו"כ אמנם הגם דקי"ל שאורחים יותר משלשים יום אוסרים, כמ"ש הב"י (סוס"י ש"ע), וכ"כ בשו"ע שם. וכ"פ מהרש"ל (סימן י"ח) שקבל מהזקנים שאסור לטלטל ביריד לובלין, ואולי משום שהם רגילים לבא, וברגיל אסור מיד, כמ"ש התוספות והר"ש בשם הירושלמי, ובלאזאריטו הוא יותר משלשים יום. עו"כ ואפשר דזה רק בפונדק דקיימא לאגרא והם שוכרים הבית לזמן שיושבים שם, וכדמשמע מעירובין (ס"ה ע"ב). אמנם "בלאזאריטו" משום שמירה דידהו, דיירי בלא אגרא כלל, וגם אם רוצה הממונה מחליף דירתם משל זה לזה, וגרעי מאורחים וחשיבי כמי שאין להם רשות, הן מצד שלא משלמים שכירות, וגם שיכול להחליף דירתם, וזה דומה למ"ש בעירובין (ס), דאי מצי לסלק לשוכר חשיב רשות המשכיר ולא השוכר, וכמ"ש הריב"ש (סימן תנ"ז), וכ"פ מרן סימן שפ"ב. וה"ה "בלאזריטו" דכיון דמצי מסלק ליה לא חשיב רשותו [של הדר שם].

שו"ב שזה שיכול לסלקו מבית זה, אינו כלום, דיש זמן שונה לכל חבורה, וזמן כל חבורה מתחיל מעת בואם שם, ואין חבורה יכולה לנגוע בחברתה, ויש חצר משותפת לכולם ויש חלק א' לכל חבורה, וא"כ גם אם יסלק אחד מביתו חייב להעמיד לו בית אחר עד השלמת זמנו הקבוע לו, וא"כ לא מסתלק מרשותו בחצר.

עוד כתב, אכן יש להסתפק דאפשר דלא חשיב רשותם של הדיירים, דאין זו שכירות, אלא מטעם המלך נעשה דבר זה לשמור העיר מדבר, וכל הבתים הם רשות של המלך, ושל זה שממונה מטעם המלך, וגם שיש למלך ולממונה רשות לשים בכל בית איזה חפץ דבכה"ג גם אם השכיר הבית, לא חשיב רשות של השוכר, וכמ"ש הריב"ש (סימן תכ"ז). ומה שהולכים בחצר הוא מכוח הדירה, והדירה גופה אינה רשות של השוכר.

ושב וכתב שם, ברם כד דייקת פורתא עיניך לנוכח יביטו, דהא דכשיש לו תפיסת יד בבית שיכול להניח כלי שם, בזה חשיב רשותו של המשכיר, זה רק לענין שיכול לשכור ממנו רשות, דהקילו בזה כמו שהקילו בשכירו ולקייטו, וכמ"ש הרב א"ר ותוספת שבת (סימן שפ"ב). אך בשו"ע (סימן ש"ע) כתב, בעה"ב שהשכיר בתים בחצר ויש לו בכל אחד מהם דברים שא"א ליטלן בשבת, או מחמת כובדם או מחמת שאסורים בטלטול, נעשו כולם אורחים וכו'. אבל בנ"ד דאין בכתים שום כלי של המלך, מיקרי

עו"ב המנחת יצחק שם, דמה שכתב השער הציון (אות ל"ו) להוכיח כדעת הפמ"ג, מדברי המגן אברהם (סוסי" שפ"ב), כונתו למה שכתב שם, ספינה שיש בה ישראלים רבים ויש להם בתים מיוחדים, צריכים הם לעשות עירובי חצרות, וגם לשכור רשות מהגוי בעל הספינה, (כ"י בשם שבולי הלקט), ומזה שלא חילק שם בין שלשים יום או פחות, ש"מ שכשבעל הבית הוא גוי אין חילוק בין שלשים יום או פחות דאינם נטפלים אליו, ועל כן הם אוסרים זה על זה, וצריכים ליטול רשות.

ושוב הביא דברי מרן החיד"א הנ"ל, שדן על "לאזאריטו", שבו החזיקו את הבאים לטורקיא לזמן מסוים בטרם יבואו העירה, וחייבם לעשות עירובי חצרות וליטול רשות מהקאפיטאן הממונה מטעם המלך לנהל את "הלאזאריטו", והוא גם דר שם עם בני ביתו. ודוקא לדריים שם יותר משלשים יום, וכמ"ש הש"ע (סוסי" ש"ע), וש"מ דס"ל כהיד אפרים דגם בכעה"ב נכרי אם הוא גר שם בקביעות. האורחים בטלים לגביו, כששוהים שם שלשים יום. עוד יש ללמוד מזה שלמד מספינה, משמע שגם בספינה הדין דצריכים רשות הוא רק כששוהים שם יותר משלשים יום, וכמו שמפליגים גם היום למרחקים יותר משלשים יום, או כנוהגים לטייל ביים איזה שבועות או חדשים, וכ"ש בספינות של אותו הזמן. [נכדי כתב: יש להדגיש שהיינו דוקא שלשים או פחות אבל לא יותר משלשים. עכ"ל וצריך לי עיון בזה, שמ"ע].

וכתב המנח"י שם (אות ג) ולפי מה דאתאן מכל הנ"ל, דין אורח ישראל אם בטל לגבי כעה"ב נכרי תלוי באשלי רברבי, וממילא גם מה שאמרו בשו"ע (סימן ש"ע ס"ב) דאם יש לבעה"ב בבית השוכר דברים שאינם ניטלים בשבת, אין הדריים בכתים ההם אוסרין עליו, כי נעשו כולם כאורחים אצלו, ולפיכך גם הם מותרים וכו', ע"ש. וגם בזה יש לדון אם דין זה נאמר גם בכעה"ב נכרי, וגם זה תלוי במחלוקת הנ"ל. ובחיים שאל שם כתב דהתם אין למלך כלים בחדרים "שבלאזאריטו", וע"כ הוי רשות של הדריים שם, ומשמע דאילמלא זה לא היו אוסרין מטעם דהוי רשות של המלך, אם היה לו תפיסת יד בכתים ההם, והיינו לשיטתו [של הגאון חיים שאל] דאורח ישראל בטל לגבי כעה"ב נכרי, אבל למ"ד דלא בטל לגבי נכרי, גם תפיסת יד לא מהני.

או כל קבוצה יושבים חדש או יותר והולכים להם. ובוה הוא שהחמיר מרן החיד"א לחוש ולהצריך עירוב וגם לקנות מן הגוי. אבל במלונות בירושלים וכן בשאר ערי ישראל שיושבים בין רבבות אלפי ישראל בן פורת יוסף, ויש רבנות מסודרת ויש עירוב לכל העיר מכל הבחינות, נראה שגם מרן החיד"א ע"ה יסכים שא"צ לעשות עירוב מיוחד למלונות.

יד.

דיני עירוב חצרות במלון

ובהיותי בזה הראוני תשובתו של הגאון מנחת יצחק ח"ד (סימן נ"ה) שם הוא דן במלון שכל אחד דר בחדר נפרד, וגם בעה"ב. דר שם בחדר מהחדרים. וציין לגמרא בעירובין (ס"ה ע"ב) ר"ל ותלמידי רבי חנינא איקלעו לההוא פונדק וכו', ופירש"י פונדק יש בו חדרים פתוחים לחצר, והאכסנאים נכנסים בהם ואוסרים זה על זה בשבת. והביא דברי השו"ע (סימן ש"ע) שהזכרתי לעיל שכתב דאין האורח בחצר אוסר על בני החצר, אלא אם נתארח בקבע, אבל אם נתארח רק שלשים יום או פחות אינו אוסר אפילו שהוא בבית בפני עצמו, והוא והם מותרים בין בביתו בין בביתם, וכבר הזכרתי מ"ש בביאור"ל שכן פסק הרשב"א וכן הכריע הב"מ, ולא כדעת החולקים, ועיין לעיל ביתר הפרטים שכתבתי מדברי המשנה ברורה וממה שכתב בביאור ההלכה שם.

עו"ב בביאור"ל שם (ד"ה קבוע) דאין חילוק בין כעה"ב ישראל או נכרי. ובשער הציון (אות ל"ו) כתב דבפונדק של גוי נחלקו הפוסקים, היד אפרים כתב דהדריים שם נטפלים לבעה"ב ואינם צריכים נטילת רשות ממנו, ולא אוסרים זה על זה. והפמ"ג כתב שבבעל הבית נכרי צריך ליטול ממנו רשות, והם אוסרים זה על זה, דאינם בטלים לגבי כעה"ב נכרי, ושכן מוכח מתשובת הרמ"א ז"ל, וכתב עוד שיש לדחות ראיית היד אפרים מסימן שפ"ב, דשאני שכירו ולקיטו. גם מה שהביא המגן אברהם מסוף סימן שפ"ב, בדין הספינה מוכח כהפמ"ג. עכ"ל שער הציון.

והמנח"י כתב שגם מהרש"ל בתשובה (סימן ח"י) וכן בתשובת הרמ"א פסקו כתרומת הדשן, שלמעשה זה הפסק של השו"ע. וכבר כתבתי כל זה מדברי מרן החיד"א ע"ה בשו"ת חיים שאל שהבאתי לעיל.

קבוע שם, א"צ עירובי חצרות. אבל נכרי או שאינו מודה בעירוב ישכירו רשות ויערכו, ואם א"א לשכור, יערכו בלא ברכה.

ד. וכן הדין במתארחים יותר משלשים יום, ואין לבעה"ב תפיסת יד אך הוא רשאי להחליף החדרים דינו כמו באות ג'.

ה. ואם אוכלים כולם במקום אחד אין צריך עירובי חצרות כמבואר בסימן ש"ע ס"ד, ודוקא שכולם אוכלים בכל פעם שם, אבל אם חלק אוכלים בחדרים אוסרים זע"ז, ועיין מהרש"ם סימן ל"ד שם. עכתד"ק.

טו.

לב ב"ד מתנה על האורחים שיהיה להם חלק בעירוב

והנה הגאון מנחת יצחק העלה פרטי דיני עירובי חצרות במלון, אך השמיט דין חשוב שכתבתי לעיל, שאם המלון הוא בעיר של יהודים והיא מתוקנת בחומות סביב לה, או לכל הפחות בצורת הפתח, כמו כל ערי ארץ ישראל, ובפרט בירושלים שיש גם חומה של גדרות ושל אבנים סביב לכל העיר, וכמו שכתבתי לעיל, וגם שבכל ערב פסח מיד אחר מכירת החמץ, משתפים המבואות של כל העיר בפת [ע"י חבילת מצות כשרות לפסח], בכה"ג א"צ לערב החצרות במלון, וכמו שמבואר ומפורש בדברי המשנה ברורה שתי פעמים (בסוף סימן ש"ע ס"ח), וכן בכף החיים שם (אות פ"ז), וכמו שכתבתי לעיל משמם, דבכה"ג שהקהל מערבין עירובי חצרות בתחלת השנה לכל השנה, אין האורחים אוסרים עליהם ולא זה על זה, מפני שלב ב"ד מתנה על כל המתווספים שם שיהיה להם חלק בעירוב, כמבואר בסימן שס"ו ס"ט וע"ש. וטוב שיתנו בפירוש שמקנים גם עבור האורחים שיבואו לעיר, וכדלהלן.

וכבר כתבתי שנשקול לעשות שתי חבילות של מצות, האחת לשיתופי מבואות והשניה לעירובי חצרות. וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו. ואעפ"י שבעירובי חצרות צריך להניח הפת באחת מבתי החצר, כבר כתב הרמ"א שם, דעתה נוהגים להניחו בביהכ"נ, ועיין לעיל מה שכתבתי בזה בס"ד.

ועוד שבמלון יש מטבח וחדר אוכל משותף לכולם, ובכה"ג אין צריך עירובי חצרות וכמו שכתבתי כבר לעיל. וכן העלה גם המנח"י הנז' בסוף דבריו (אות ה'), אלא

וע"ש שהזכיר (באות ד') דברי מהרש"ם ח"ה (סימן ל"ו). ולהלן אות ה' הזכיר גם תשובת מהרש"ם שם (סימן ל"ד) שצידד במלון שהיו לבעה"ב תנורים בחדרי האורחים, ואינם מושכרים לאורחים ואינם צריכים להם, ובעה"ב רשאי להעבירם מחדר לחדר, והן כבדין וכן מוקצים, והוי כתפיסת יד המבואר בגמרא ובטוש"ע דכשיש לבעה"ב תפיסת יד, אין אוסרין עליו, וע"ש שפלפל עוד בכל זה. ובסוף אות ו' כתב דנראה שמהרש"ם ס"ל סובר כהיד אפרים דגם בבעה"ב נכרי, בטל אליו האורח הישראלי, ולהלן הצדיק דברי המשנה ברורה בסימן ש"ע הנ"ל, דאין לנו לזוז מפסק השו"ע. [ונכדי הרה"ג רש"י שרביט שליט"א הוסיף כאן בזה"ל: עיינתי בפנים, ודבריו הם על מה שפסק בקש"ע שכל אורח אף אצל ישראל יערב בלא ברכה אם יש לו חדר אכילה לבד. ומקורו מאבן העוזר. ועל זה כתב שצדקו דברי המ"ב בביאוה"ל, שאין לזוז מפסק השו"ע, שבפחות מל' יום ובעה"ב קבוע שם פטור מעירוב לגמרי. עכ"ל, ויישר חיליה לאורייתא]. וכל הראיות של אבן העוזר [נגד השו"ע] דחה אותם הבית מאיר, ושכן הוא דעת הרשב"א.

עו"ב (באות ד') שם שמהרש"ם פסק להקל רק ע"י שכירת רשות מן המשרת המשמש שם את האורחים, דלא גרע משכירו ולקיסו ועוד האריך בזה כיע"ש.

וסוף דבר כתב (באות ח'), וזאת תורת העולה בדין עירובי חצרות במלונות:

א. אם מתארחים יותר משלושים יום, ואין לבעל המלון תפיסת יד בחדרים ולא רשאי להחליף החדרים במשך זמן השכירות, אם בעל המלון יהודי המודה בעירוב צריכים עירובי חצרות בברכה. ואם בעה"ב גוי, או שלא מודה בעירוב, צריך שכירת רשות ג"כ. [הכוונה שגם הרשות שלו לא תפריע לעירובי חצרות].

ב. אם שוהים שם שלשים יום או פחות, ובעל המלון קבוע שם, והוא ישראל שמודה בעירוב, א"צ עירובי חצרות. ואם הוא גוי, או שאינו מודה בעירוב צריך עירובי חצרות בלא ברכה וגם שכירת רשות. ואם א"א לשכור רשות אפשר לסמוך על המקילים שאין האורח בטל לבעה"ב נכרי, וכ"ש למי שלא מודה בעירוב, ויערכו בלא ברכה.

ג. המתארחים יותר משלשים יום ויש לבעה"ב תפיסת יד בחדרים, אם בעה"ב ישראל המודה בעירוב והוא

ועיין בכה"ח שם (אות פ"ה) שהי"א שגם בלא שזיכה למתווספים, לב ב"ד מתנה עליהם, כ"כ הריטב"א ז"ל בשם רבו, שעכשיו שמערכין בתחילת השנה אעפ"י שנתוספו דיוויין בעיר א"צ להוסיף בשבילם, שמתחילה מתכוונים לזכות לכל הבא, ואעפ"י שאין מזכין להם בפירוש לב הצבור מתנה עליהם וכו', ע"ש.

ומיהו פשוט דלכתחילה בודאי עדיף שיזכו להם במפורש. וכ"נ ממה שכתב הכה"ח שם (אות פ"ה) בשם ר"ז, דבדיעבד יש לסמוך על דבריהם של הי"א שלב ב"ד מתנה עליהם ולהקל. וממילא עולה דלכתחילה אין לסמוך על זה אלא להקנות להם במפורש.

טז.

מטבע הברכה כשעושים שיתופי מבואות יחד עם עירובי חצרות

ובהיותי דן בענין זה של עירובי חצרות ושיתופי מבואות וברכותיהם, הנה נתתי אל לבי לברר איך מברכים כשעושים שיתופי מבואות ביחד עם עירובי חצרות בחבילת מצות אחת, ומה הדין אם עושים אותם בשתי חבילות של מצות נפרדות, אחת לשיתופי מבואות ואחת לערובי חצרות, האם יפרטו ויברכו על עירובי חצרות ושיתופי מבואות או מברכין רק על מצות עירוב או עירובין. וידידי הרה"ג רבי אדמו"ן נחום שליט"א הרב של דיל ארה"ב, הראני שכבוד מעלת הראש"ל רבינו הראב"ד (שליט"א) בשו"ת בנין אב ח"א (סימן י"ג) דן בדין עירובי חצרות ועירובי תבשילים, שנודמן לו לעשות בערבי חגים עירובי חצרות ועירובי תבשילין יחד, ונסתפק אם יברך על שניהם כאחד, והביא שהמשנה ברורה (סימן שס"ו ס"ק ע"ט) כתב שבכה"ג מברך ברכה אחת דהיינו על מצות עירובין. ואומר בהדין עירובא וכו', על ערובי חצרות לחוד ועל ערובי תבשילין לחוד, וכתב במשנה ברורה שם שהח"א (כלל ק"ב סימן ח') כתב שיברך על מצות עירובי תבשילין ועירובי חצרות, ואומר בהדין עירובי שרי לן לאפווי וכו', ולטלטל מבית לחצר. עכ"ל המשנ"ב שם.

ו**כתב** הבנין אב, שרעק"א בגליון הש"ע שם, הביא מקור הלכה זו ממנהר"י בוטון, שבכה"ג מברך על מצות עירובין. [וכ"כ בשעה"צ שם אות נ"ז], ויד אפרים כתב שכ"כ הרמב"ם (ספ"א מהלכות מעשר) המפריש מעשר מברך תחלה וכו', ואם מפריש זה אחר זה [מעשר עני ושני וכו']

שהוסיף וכתב: ודוקא שאוכלים כולם בכל פעם שם, אבל אם חלק אוכלים בחדרים אוסרים זע"ז. וכמו שכתבתי לעיל מדברו"ק. ובזה יש מקום בראש לדון, שכבר כתבתי דדי שיש חדר אוכל משותף לכל באי המלון, וזה שלפעמים אוכלים במסעדות מחוץ למלון, אינו מוציאם מן הכללות שלהם במלון, ועיין להלן מזה.

וז"ל הש"ע (סימן ש"ע ס"ד) אנשי חצר שהיו כולם אוכלים על שלחן אחד, אע"פ שכל אחד יש לו בית בפני עצמו, אינם צריכים עירוב. מפני שהם כאנשי בית אחד. ואם הוצרכו לעשות עירוב עם אנשי חצר אחרת, עירוב אחד ופת אחד בלבד מוליכין לאותו מקום שמערכין עמו. ואם היה העירוב בא אצלם, אינם צריכים לתת עירוב, כדין בית שמניחים בו עירוב, שכל אלו הבתים כבית אחד חשובים. והרמ"א ז"ל בהגה שם הוסיף שכשכל אחד אוכל על שלחנו וכולם בחדר אחד, אעפ"י שכל אחד ישן בחדר בפני עצמו, עירוב אחד לכולם, הואיל ואין מחיצה מפסקת בין מקום אכילתן, הוי כחמשה ששבתו בטרקלין וכו', ואעפ"י שפורסין לפעמים וילון לפניהם לצניעות, לא מיקרי מחיצה הואיל ולא הוי שם בקביעות. (ר' ירוחם).

ו**כתב** הבית יוסף שאעפ"י שכל אחד אוכל משלו, כיון שאוכלים יחד א"צ עירוב, וכ"כ ר"ז אות ו'. כה"ח (אות ג"ן).

וב**מלונות** יש מטבח אחד וחדר אוכל אחד בו אוכלים כולם, ואעפ"י שיש שהולכים למסעדות וכיו"ב, כתבתי לעיל שבזה"ז גם בבית מידי פעם הולכים למסעדות, ועוד יש להוסיף שבשבת כולם אוכלים שם, וע"כ א"צ עירובי חצרות.

וזה מלבד מה שכבר כתבתי דכשהמלון הוא בתוך עיר של יהודים כולם טפלים לאנשי העיר, והם מערבים ע"י הרבנים, ולב ב"ד מתנה גם על האורחים הבאים העירה, ולעיל כתבתי שהמשנה ברורה כתב שטוב שיתנו בפירוש על כל המתווספים, והוא מדברי השו"ע (בסימן שס"ו ס"ט) וז"ל אם אחד מבני החצר וכו' צריך להגביהו מן הקרקע טפח, וצריך לזכות לכל בני החצר או המבוי, ולכל מי שיתוסף מיום זה ואילך, וי"א שאעפ"י שלא זכה בפירוש למתווספים עליהם, לב ב"ד מתנה עליהם, ואם נתוספו דיוויין לאחר שנתמעט העירוב מן השיעור צריך להוסיף מחמתן. עכ"ל.

להניח, וזה על מצות, ולא דמי למעשרות שזה שוה בכלם להפקיע מאיסור טבל. ואחר המחילה רבה ממעלת גדולתו, ההיפך הוא הנכון שיותר רחוקים חילוקי הדינים שבין מעשר למעשר, מאשר בין תפילין של יד לתש"ר, דתפילין של יד ושל ראש הם דומים בצורתם ובצבעם, וגם בייעודם להשפיע קדושה באדם, ודומים גם בפנימיותם שאותם פרשיות שיש בשל יד, יש גם בשל ראש. ומניחים אותם יחד תמיד בזמן קבוע, שהוא זמן תפלת שחרית בדרך כלל [או אלה שמניחין במנחה גם כן], והם סמוכים וצמודים לעד, אבל מעשרות יש של שנה זו ויש של שנה אחרת, וא"א לשנות ולא להחליף זה בזה, ואם יפריש משל שנה זו על של שנה אחרת אינו מתוקן, וכן אם יפריש מעשר שני במקום ראשון או במקום מעשר עני אינו כלום. ושמותיהם מיוחדים להם, כמו בין מעשר ראשון לבין מעשר שני, שהאחרון צריך לאכלו בירושלים, או לפדותו וכן יש מעשר של עניים שלא כמעש"ר שהוא של לויים, ודיניהם שונים כידוע, ואם במעשרות קבעו ברכה אחת לכולם, ק"ו שהיה אפשר לברך ברכה אחת לתפילין של יד וראש. וגם מה שכתב דברי מלכיאל הנזכר, שהעירובין הם ב' ענינים, י"ל דשניהם ענין אחד של שיתוף ועירוב ענינים שונים. דעירוב חצרות משתפים כל החצרות כחצר אחת, ועירובי תבשילים משתפים התבשילים של שבת עם התבשילים של יו"ט כאחד, עד שמה שמבשל לשבת נחשב כמו שמבשלו ליו"ט עצמו. ולא בכדי נקראים כולם בשם עירוב.

עוד הקשה בבנין אב שם (אות ב') על היד אפרים שכתב לברך על מצות עירובי תבשילים ועירובי חצרות, הא קי"ל בברכות (מט.) דאין חותמים בשנים, שאין עושין המצות חבילות חבילות. ובשלמא על מצות עירובין, וכן על הפרשת תרומות ומעשרות, לא חשיב חותמים בשנים שברכה אחת היא בלשון רבים, כמו מקדש ישראל והזמנים, שאמרו בגמרא שם דשייכי אהדדי, אבל על עירובי חצרות ועירובי תבשילים הוי כמו מנחם ציון ובונה ירושלים, שבגמרא אמרו שנחשב חותם בשנים. ע"ש.

ולא זכיתי להבין מה ההבדל בין מקדש ישראל והזמנים לבין עירובי חצרות ועירובי תבשילין, דבשלמא מנחם ציון ובונה ירושלים שני ענינים הם, מנחם ציון זה על מה שאבד, ובונה ירושלים הוא תקומה, וע"כ מברכים מנחם ציון בבנין ירושלים שהנחמה תקום מהבניה. אבל

כוללן בברכה אחת להפריש תרומות ומעשרות. ומכאן לעושה עירובי חצרות ועירובי תבשילין שיברך ברכה אחת, [על מצות עירובין]. והקשה הרב דברי מלכיאל ח"ג (סימן ד') והרי שני ענינים שונים הם, עירובי תבשילין שלא יכין מיו"ט לחול, ועירובי חצרות לשתף בני החצרות. ושאני מעשרות שהגם שהם שונים מ"מ מטרה אחת יש להם להוציא מדין טבל, וכן הקשה בבנין ציון (א"ח סימן כ"ט), ודימה את זה לטובלת לנדתה ומטבילה עמה כלים, האם תברך ברכה אחת.

וביד אפרים שם הקשה על מהר"י בוטון מסוכה מ"ו, הוי לפניו כמה מצות מברך אשר קדשנו במצותיו וציונו על המצות, ר' יהודה אומר מברך על כל אחת בפני עצמה, וקי"ל כר' יהודה. ע"כ הציע היד אפרים לברך על עירובי חצרות ועירובי תבשילין. וש"כ היד אפרים שאם אמר על מצות עירובין שפיר דמי, דחשיב פירוט גם לר' יהודה, שחלק רק על נוסח "על המצות", והראיה מהרמב"ם הנ"ל.

והבנין אב הוכיח מהמג"א שלא כהיד אפרים, [צריך לי עיון במג"א, אפשר שעיקר כונת המ"א היא דתפילין ענינם א' להניח ד' פרשיות נגד הלב והמוח, וחז"ל אמרו שהן ב' מצוות שאם יש לו רק אחת יניחנה. ולענין הברכה לרוה"פ ברכה אחת על שניהם, ויש מברכים ב' ברכות, ואם יברך על של ראש על מצות תפילין בחולם, זה כולל גם של יד, והוא כבר בירך להניח על של יד. וצ"ע בפנים. שמ"ע]. שכתב בסימן כ"ה סק"ט שיברך על תפילין של ראש על מצות תפילין, בפתח תחת הוא"ו, שאם יאמר בחולם הוי לשון רבים וכולל גם תש"י עם תש"ר, וקי"ל בסוכה (מ"ו ע"א) שאין לברך על ב' מצות ביחד. ומדברי המג"א הללו הוכיח הרב בנין אב שלא כיד אפרים. [מיהו לענ"ד אפשר לחלק דתפילין באמת ענינם אחד, וקבעו (להנך פוסקים) שתי ברכות ואם יאמר על מצוות זה כולל שתיהן ממש, ואין מקום לשתי ברכות. אבל עירובי חצרות ועירובי תבשילין להיד אפרים המה שני ענינים שונים, וע"כ ס"ל דברכת על מצות עירובין לא נכללים ב' הענינים הנ"ל, משא"כ בתפילין דעל מצוות תפילין כולל את שתיהן]. ובביאור הגר"א שם הקשה על המג"א [לא מובן וצ"ע בהגר"א, שמ"ע] מהרמב"ם במעשרות הנזכר.

והבנין אב מיישב דשאני תש"י ותש"ר, שהן ב' מצות שונות בצורתן ובהלכותיהן ובברכותיהם, שזה

ועפ"י דרכו הנ"ל י"ל דלא מיחזי כמשאוי אלא בעשיית כמה מצות ביחד דנראה דכונסם יחד כדי לפרוק חובתו מעליו, אבל בחתימה של הברכה אין בו שום פירוק, רק ענין של מטבע הברכה.

עו"ב בבנין אב שם (אות ג') שהדין שאין עושין מצות חבילות חבילות, נאמר בסוטה והוא לכו"ע, והשד"ח (מע' א' כללים אות צ"ה) הוכיח שדין זה הוא מדאורייתא, מזה ששאלו בגמרא למה צריך פסוק "אותה" ולא אותה וחברתה, תיפול"ל משום שאין עושין מצות חבילות. [לכאורה הראיה לא מוכרחת, וצ"ע בשד"ח]. ובוזה סובר המג"א שזה נאמר רק בדבר שבחובה. משום שנראה כמשאוי, וכמו שפירש רש"י ז"ל הנזכר. ואילו במסכת ברכות שאין חותמים בשנים, שם לא כתב רש"י משום שנראה כמשאוי, אלא כתב שדומים לעושים מצות חבילות כמו שאמרו בפסחים, שאין אומרים שתי קדושות על הכוס. והעיר למה רש"י לא ציין לגמרא סוטה שאין משקין שתי סוטות יחד, ניש לחלק בשופי ולבאר כמו שכתבתי לעיל]. ובהגהות הש"ס שם בברכות, ציין לתוספות (מו"ק י"ח ד"ה לפי) שהטעם שיהא לכו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו ממנה. ועפ"י פירש שהמגן אברהם סובר, דהדין דאין עושין חבילות הוא רק בדברים שבחובה שבוזה נראה כמשאוי, אבל לחתום בשנים לא שייך בזה משאוי, אלא זה מטעם שיהא לכו פנוי. [ולא מוכן למה תלוי בברכה].

ועפ"י כתב שרק בחותמים בשני נוסחים כמו "בונה ירושלים ומושיע לישראל" שחתימת מושיע ישראל, פוגמת בכונה של בונה ירושלים, [אחר המח"ר אין זה פוגם, אלא שהם שני ענינים]. אבל בלשון אחד כמו "על הפרשת תרומות ומעשרות" או "על מצות עירובין" אין בו משום חבילות חבילות, בזה שאומרים בלשון רבים, ואין חשש שלבו לא יהא פנוי לאותה מצוה, ואילו מטעם משאוי, הרי אין אלו דברים שבחובה. [ולפי מה שפירשתי לעיל, בנוסח הברכה לא שייך שיראה משאוי, רק שלא יברכו על שני ענינים נפרדים].

ומפרש בזה הפלוגתא דחכמים ור' יהודה (סוכה מ"ו ע"א) דחכמים אמרו העושה כמה מצות מברך "על המצות" ור"י חולק משום דכתיב ברוך ה' יום יום, תן לו מעין ברכותיו, ולמה לא הזכירו הגמרא דברכות, ומוכח דברכת על המצות, לא שייך הא דאין חותמים בשנים,

מקדש ישראל והזמנים ענינו לקדש ולהפריש ישראל מן העמים, ולקדש יו"ט משאר הימים, וע"כ לענין אחד נחשב, והכא נמי על מצות עירובי חצרות ועירובי תבשילין מערב שני ענינים, חצרות רבים לחצר אחת, ובישולי שבת ויו"ט לבישול אחד, וענינו לערב, כמו מקדש ישראל והזמנים, ולא דמי למנחם ציון ובונה ירושלים.

ושו"ב בבנין אב דבעירובין ומעשרות הנ"ל לא שייך חבילות. דמקור הדין בסוטה (ח.) דאין משקין שתי סוטות כאחת, ואין מטהרין שני מצורעין כאחד, ואין עורפין שתי עגלות כאחת, דהוה חבילות חבילות, ופירש"י שנראה כמשוי שממהר לפרקו מעליו. ובסוטה שם שאלו למה צריך פסוק "אותה" ולא אותה וחברתה, תיפול"ל שאין עושין חבילות חבילות, ותירצו, כאן בכהן א' כאן בשני כהנים, וע"ש שפירש בזה דעת התוספות ודעת הרמב"ם, ושיש נ"מ למילה של ב' תינוקות, במוהל א' שימול בזה אחר זה.

והתוספות שם הקשו דבשחיטת חולין נאמר תזבחהו, ולא שיהיה אחד שוחט ב' זבחים יחד, ומיירי שחותך שני צוארים כאחד, אבל להעמידם ולשחוט זה אחר זה שפיר דמי, והמג"א תירץ קושיית התוספות, שדוקא שתי מצות של חובה אין עושין יחד וכמו שמשמע ביומא פ"ה, הביאו לו שעיר, משמע שאין מעמידין פר ושעיר יחד.

ופירש בבנין אב שם בכוננת המג"א, דבברכות על מצות שחיבים בהם נראה כפורק משאו מעליו כפירש"י הנז', אבל מצות שהם רשות לא נראה כפורק משאו ושרי ביחד, ועפ"י מבאר דעירוב ומעשר שהן רשות, שאינו חייב בהם, רק אם רוצה לאכול או לטלטל, אז הוא חייב לעשר, או לעשות עירוב תבשילין. בזה אפשר לחתום בשתיים, שלא נראה כפורק מעליו משאוי.

עו"ב שם וצריך להבין דברי המגן אברהם דבגמרא ברכות אמרו שאין חותמין בונה ירושלים ומושיע ישראל, דהוה חבילות חבילות, והא מושיע ישראל אינה חובה, דאל"כ למה ויתרו עליה, ואפ"ה אמרו שלא חותמים, וקשה למג"א שמחלק בין חובה לשאינה חובה, וע"ש שמחלק בין הטעם דאין עושין מצות חבילות חבילות דזה אסור לכו"ע, ובין הטעם דאין חותמים בשנים, דיש בזה פלוגתא בפסחים (קד), במקדש ישראל והמבדיל. ע"ש.

ערוכי תבשילין, אלא רק על מצות עירוב, אין לחדש נוסח ברכה, וזה בכלל המשנה ממטבע שטבעו חז"ל, וגם יש חשש של חותם בשנים, וע"כ יש לקיים הנוסח שהביא הגאון רעק"א ז"ל משם מהר"י בוטון לברך על מצות עירובין. ע"כ דברי הבנין אב.

ואעפ"י שמה שטען נגד הרב יד אפרים שהואיל והברכה על היכר עירוב ולא על הפעולה, ושעל כן לא תיקנו לברך על מצות עירובי חצרות או על מצות עירובי תבשילין, אלא רק על מצות עירוב, גם בעושה שני עירובין אין צריך לפרט. אך מה שהוסיף שזה בכלל המשנה ממטבע שטבעו חז"ל, במח"ר זה אינו, שבוזה דנים אותם פוסקים לברר את הנוסח שטבעו חכמים במצוה זו, ועל כן לא שייך לומר בזה שמשנה מהמטבע שטבעו חכמים, דבזה גופא דנים, איזהו המטבע שטבעו בברכות אלו, ולק"מ. וגם מה שכתב לפני כן למה מברכים על מצות עירוב בלבד, ולא אומרים על עירובי חצרות או על עירובי תבשילין, כמו על נטילת ידים וכו', והוסיף בשלמא ע"ח המצוה היא העירוב, אלא בעירובי תבשילים שהמצוה להכין תבשיל מה מקום לברך על מצות עירוב. ואחר המח"ר המצוה היא לא הבישול אלא עירובי התבשילין של יו"ט ושבת, וזה נעשה ע"י שמכינים מהתבשיל לשבת ומברכים עליו. וגם בע"ח המצוה היא לערבם לחצר אחת, וזה נעשה ע"י פת משותף, או שמזכים להם. ובכל אלו, המצוה היא השיתוף והעירוב של חצרות או מבואות או תבשילים לאחד, וחז"ל קבעו הצורה הנדרשת לזה. וע"כ גם מ"ש הרמב"ם ז"ל בהלכות יו"ט (פ"ו ה"ב) שעירוב הוא היכר שלא יעלה על דעתם לטלטל מרשות לרשות, או לבשל וכו', לענ"ד דברי הרמב"ם הם שעיקר המצוה בודאי היא השיתוף והעירוב, רק בא לבאר למה חז"ל הצריכו פת או תבשיל, לזה אמר שעשו כן להיכר שלא יחשבו שמותר לבשל מיו"ט לשבת, ומותר להוציא מרשות לרשות בלי שום הכנה, שהרי לא עשו שום מעשה רק ברכה בלבד, וברכות לא מעכבות, אבל ע"י שתיקנו לעשות מעשה, כו"ע מבינים שבעצם זה אסור, ורק ע"י מעשה רב התירו חז"ל אותם דברים, וממילא שגם מה שהוסיף וכתב שנראה שלא עצם העירוב הוא המצוה אלא המצוה היא לקיים דברי חכמים וכו', והמצוה היא להשתמש בהיתר של חכמים ע"י ההיכר וכו'. אחר המח"ר גם זה לא מוכרח. ויש עוד מקום לשאת ולתת בדבריו בזה, ועוד חזון למועד אי"ה.

וע"כ מובנים דברי הרמב"ם בברכת תרומות ומעשרות, וכן מ"ש מהר"י בוטון על מצות עירובין, דכוללן בלשון רבים, ואילו דברי היד אפרים דאומר על מצות עירובי חצרות ועירובי תבשילים, קשה מהגמרא דאין חותמים בשנים.

עו"כ בבנין אב שם (אות ד') לקושית דברי מלכיאל ובנין עולם הנ"ל, דעירובי חצרות ועירובי תבשילים לא שייכי להדדי, שלא כתרומות ומעשרות. וכתב דברכת עירוב שלא מברכים רק "על מצות עירוב". ולא אומרים על מצות עירובי חצרות, או עירובי תבשילין, ובכל הברכות מציינים את המצוה, ולא את הפעולה, כמו על נטילת ידים, ולא על מצות נטילה, וכן הפרשת תרומות ומעשרות, ולא מצות הפרשה, ולמה תיקנו כאן על מצות עירוב, ובשלמא בעירובי חצרות המצוה היא העירוב, אבל עירובי תבשילין המצוה להכין תבשיל ומה מקום לברך על מצות עירוב.

והרמב"ם בהלכות יו"ט (פ"ו ה"ב), כתב ולמה נקרא שמו עירוב, שכשם שהעירוב שעושין בחצרות ובמבואות מערב שבת משום היכר, כדי שלא יעלה על דעתם שמותר להוציא מרשות לרשות בשבת, כך זה התבשיל משום היכר וזכרון שלא ידמו ויחשבו שמותר לאפות ביו"ט מה שאינו נאכל בו ביום, לפיכך נקרא תבשיל זה עירובי תבשילין. והראב"ד כתב א"א הטעם הזה לנערים וכו', ואינו כן אלא שהוא מערב צרכי שבת וצרכי יו"ט לעשותם יחד. והבנין אב שאל למה להרמב"ם נקרא עירוב [והיא קושית הראב"ד]. עו"כ למה מברכים על מצות עירוב, והרי אם לא רוצה לטלטל וכדומה לא חייב, וכבר האריכו האחרונים בשחיטה שאינה מצוה חיובית, ותיקנו בה ברכה משום שחיטת קדשים שהיא חובה.

וכתב שנראה שלא עצם העירוב הוא המצוה, שאינה אלא תקנה, אלא המצוה היא לקיים דברי חכמים שהתירו ע"י היכר זה, והמצוה היא להשתמש בהיתר של חכמים ע"י ההיכר. וע"כ אעפ"י שהמצות שונות, אבל הן שוות לקיים דברי חכמים, ולא דמי לטבילת אשה וטבילת כלים, שאין דמיון ביניהם.

ולפי"ז אין מקום לסברת הרב יד אפרים לברך על מצות עירובי חצרות ועירובי תבשילים, דהברכה היא על היכר העירוב, ולא על הפעולה, וכיון שלא תיקנו לומר בכל אחת מהן על מצות עירובי חצרות, או על מצות

אוסר על בני החצר א"כ מתארח למעלה משלשים יום, ואיתא באחרונים שאם שכר נמי דינו כמי שהתארח. אלא שזה רק באופן שבעה"ב קבוע שם, אבל אם אין בעה"ב קבוע כולם אורחים ואוסרים זע"ז מיד. ויש לומר שכשיש אחראי קבוע שם מצד בעה"ב והוא המשכיר והמפקד על הכל, זה נחשב כמו שבעה"ב גר שם קבוע. [ועיין במ"ש בשם החיד"א בחיים שאל].

ד. עוד טעם לפטור המלון מעירובי חצרות, (מבואר לעיל באות י"א) עפ"י השו"ע (סימן ש"ע ס"ב) שאם יש לבעה"ב תפיסת יד בחדרים, נחשבים כולם כאורחיו, ולא אוסרים זע"ז ואינם צריכים עירובי חצרות. והנה בחדרי המלון יש מיטות ושולחנות וכיסאות ועוד, ובמשנ"ב (מהדורה דרשו), הביאו מחלוקת בזה בין גדולי האחרונים, לדעת הדבר אברהם והחזו"א לא חשיב תפיסת יד, שזה לצורך האורחים, ולהאגרו"מ ועוד חשיבי תפיסת יד. וע"ש.

ה. ויש עוד טעם אחר לפטור המלונות מעירובי חצרות, (והבאתיו לעיל באות י"ב) והוא מבואר במשנה ברורה (סימן ש"ע ס"ק נ"ה) בשם הט"ז שאם הפונדק היה במקום שיש קהל [ישראל] ועושין עירובי חצרות בער"פ כדרכינו, פטורים גם הם מעירובי חצרות אפילו שוהים שם יותר משלשים יום, כי לב ב"ד מתנה על כל המתווספים שם ועל האורחים, והוסיף שבמקום שיש יריד ורגילים להתארח שם יותר משלשים יום, טוב שיתנו בפירוש לכלול כל הדיירים המתווספים שם. ועו"כ במשנ"ב שם (ס"ק נ"ט) שאם נתארחו בעיר שיש בה עוד חצרות של יהודים והעיר מתוקנת במבואותיה וכו', הני אורחים בטלים לכל שאר בעלי הבתים הקבועים בעיר, שכל העיר חשיבא כחצר אחת.

ו. גם הכף החיים שם (אות ע"ח) פסק כן. וע"ש שהביא דברי המחמירים. ולהלן בכה"ח (אות פ"ז) כתב וכל זה במקום שאין שם עירובי חצרות של רבים, אבל במקום שמערבים עירובי חצרות בתחילת השנה אין האורחים המתווספים אוסרים עליהם, גם לא זה על זה, מפני שלב ב"ד מתנה עליהם, שיהא להם חלק בעירוב.

מכל חמשת הסעיפים הנזכרים עולה שהמתארחים במלון בארץ ישראל, פשוט שאינם צריכים עירובי חצרות ולא ליטול רשות, ומה שפסק מרן החיד"א בענין יושבי "לאזאריטו" שצריכים לערב, הנה הלאזאריטו

יז.

טעמים לפטור מלון מדין עירובי חצרות

והנה לעיל העליתי שיש מקום להחמיר ממדת החסידות, לעשות עירובי חצרות עבור המלונות, ועם זאת יש לציין שיש סיבות רבות לפטור המלונות מעירובי חצרות, ואפרט אותם כאן בקצרה אחת אל אחת. ואלו הן:

א. הטעם הראשון לפטור את המלונות מעירובי חצרות, (הוא כתוב בפנים באות ד') והיא העובדה שבדורנו כל הרבנים עושים שיתופי מבואות [יחד עם עירובי חצרות], ועושים אותו בפת שמערבים בחבילת מצות גדולה, שאותה מזכים לכל התושבים על ידי אחר, ומפקידים אותה בבית הכנסת או תוך ביתו של הרב. ומרן ז"ל בשו"ע (סימן שפ"ז ס"א) פסק בסתם דכשמתתפים בפת א"צ לעשות עירובי חצרות. והגם שכתב ש"א דבעינן גם עירובי חצרות, ידוע דסתם ויש אומרים, הלכה כסתם.

ועוד שהב"ח והט"ז והמ"א העלו שגם לרש"י והתוספות כשמתתפים בפת א"צ עירובי חצרות. ולא כמ"ש בב"י שהם חולקים על זה. ולדעתם לכו"ע א"צ גם עירובי חצרות כשמתתפים בפת. וגם מרן החיד"א כתב בשם הרשב"ץ שא"צ עירוב ושיתוף, ורבינו זלמן ע"ה לא הזכיר כלל לדעת הי"א. והרמ"א ז"ל פסק להדיא שרק בימי התלמוד דוקא הוא שהצריכו גם עירובי חצרות, אבל עתה די בשיתוף בפת.

ואמנם כתבתי (סוף אות ד') שיש מחמירים לעשות גם עירובי חצרות. ורבינו האר"י ז"ל עשה בכל ע"ש שתי כיכרות אחד לשיתוף ואחד לעירובי חצרות. וכנ"ל.

ב. עוד יש בזה טעם נוסף לפטור את המלון מעירובי חצרות, שבמלון יש מטבח וחדר אוכל משותף לכולם, וכמו שכתוב בשלחן ערוך (סימן ש"ע סעיף ד') ובהגה שם. וכתב בערוך השלחן (שס"ו אות י"ב) הבאתיו באות ט', שאם כל מאכלי שבת שלהם בחדר אחד, אפילו שאין כולם אוכלים שם, א"צ עירוב, שהרי יכולים לאכול שם, ובמלון יש מטבח משותף וחדר אוכל משותף וע"כ א"צ עירוב, ואע"פ שלפעמים הולכים למסעדות לא מעכב ע"ש.

ג. והטעם השלישי לפטור המלון מעירובי חצרות הוא, דבדר"כ אין שוהין שם למעלה משלשים יום, (וכמ"ש לעיל באות י"ב) שבשו"ע (סימן ש"ע ס"ח) כתוב, מי שנתארח לא

בעירוב, מפני שלב בי"ד מתנים עליהם, מ"מ לכתחילה טוב יותר להתנות עליהם בפירוש].

ועל כל פנים אם באיזה בית משותף או במלון וכיו"ב, ירצו לעשות עירובי חצרות בכל ע"ש יכולים לעשות על כיכר לחם, שהמשגיח הקבוע יזכה אותו לכל המתארחים שם באותה שבת ע"י אדם אחר, אך לא יברכו כלל, שכבר עירבו ושיתפו לכל העיר בפת בערב פסח. ואחר שזיכה להם את הכיכר יניחוהו בחדר האוכל ויאכלוהו באחת מסעודות השבת. ותבא עליהם ברכה.

זה הנלע"ד וה' יאיר עינינו בתורתו, ולא נבוש ולא נכלם ולא נכשל לעולם ועד.

עבד ה'

שלמה משה עמאר

הראשון לציון

הרב הראשי לירושלים

סימן יב

בענין חיטים למצות של פסח

בעהית"ט, בחמישי בשבת ט"ב בסיון התע"ה.

א.

אופן הכשרת טחנת קמח מחמץ

הנה בשנת התשס"א עת כיהנתי כרבה של תל אביב-יפו ת"ו. בהתקרב זמן טחינת החטים למצות של פסח, ביקרתי בטחנת הקמח ביפו, שהיא היתה הטחנה היחידה לכל ארץ ישראל, ובה שבע קומות, וכל הבנין הגדול היה מיועד לטחינת חטים לפסח ולכל השנה כולה. ובכל קומה, יש מאות צינורות שנמשכים לכל כיוון ובהם עובר הקמח, וכשהגעתי נאמר לי שכבר ניקו אותם לפסח, ונבדקו ע"י רבנים וכיוצ"ב. ומיד ניגשתי לבדוק אותם מבפנים גם במישוש הידים, וגם במראה עינים, ומצאתי שיש בהם הרבה קמח, ואחד מהאחרים אמר לי שזה רק אבק, ואמרתי לו, אכן זה אבק, אך לא אבק ריבית ולא אבק לשון הרע הוא זה, אלא אבק של קמח דק. הנטחן הדק היטב עד שנעשה לאבק דק, ואמרתי שכל זה הוא בחזקת חמץ. שכן בימינו נותנים מים לא מעטים תוך

נמצא באזור שאין בו עירוב, ואין שם קהילות ישראל, ואין לא שיתוף ולא עירוב, וע"כ הסיק שצריכים עירובי חצרות וקניית רשות, וגם זה הוא רק כשוהים שם למעלה משלשים יום וכנ"ל.

וגם להמנחת יצחק ח"ד (סימן נ"ה) שהאריך במו"מ והעלה חמשה סעיפים בהלכות של מלון לענין עירובי חצרות, כמבואר בפנים. מ"מ גם לדבריו אם שוהים פחות משלשים יום פטורים מעירובי חצרות, ואם אוכלים במקום אחד גם בשוהים יותר משלשים יום, א"צ עירובי חצרות. והערתו עליו שלא הזכיר דברי המשנ"ב, שכתב פעמים שהמלון מצוי במקום שיש קהילות ישראל שמערבין ומשתפין אינם צריכין עירובי חצרות, וכנ"ל. וע"כ מכל האמור במלונות שבא"י וק"ו שבירושלים אין צריכים מן הדין לערב עירובי חצרות, שאורחיהם נכללים בכלל קהילות ירושלים.

מכל האמור עולה בפשיטות שאין חיוב לעשות עירובי חצרות במלונות, כפרט במלונות שבערי א"י שנמצאים בתוך ערים שהם מתוקנים בעירוב מסביב, ובשיתופי מבואות ועירובי חצרות בפת, שזה כולל גם הדיירים שמתווספים במשך השנה, וגם האורחים הבאים, אלא שיש מקום להחמיר לפי איזה פוסקים שמחמירים, ובפרט שרבינו האר"י ז"ל נהג למעשה לעשות גם שיתוף וגם עירובי חצרות, אך בודאי גם אם נעשה הוא רק דרך חסידות, ואין לברך על העירוב הזה.

וע"כ הנלע"ד שיש לעשות בער"פ שתי חבילות מצות, אחת לשיתופי מבואות ואחת לעירובי חצרות, ויזכו את שתייהן ע"י אחר, לכל התושבים הדרים בעיר, ולכלול עמם כל הדיירים שיבואו במשך השנה לגור בעיר הזאת, וכן נמי כל האורחים המתארחים בעיר הן ע"י שכירות חדרים במלונות וכיוצ"ב, והן המתארחים אצל קרוביהם וכיוצ"ב, ויש להדגיש כשמוזה את החבילה של עירובי חצרות שיזכו אותה לכל בני החצרות שבכל רחבי העיר, כולל מלונות וכן בבתים משותפים ובכל סוגי החצרות. ומכללם גם כל הדיירים שיבואו לגור לאחר עשיית העירוב ועד לערב פסח הבא עלינו לטובה. וכן מזכים גם לכל האורחים הבאים במשך השנה להתארח אצל קרוביהם או בבתי מלון או בבתים שכורים וכל כיוצא באלו. [ואעפ"י שגם אם לא יתנו על האורחים, או הבאים לגור בעיר לאחר עשיית העירוב, מ"מ הם נכללים